

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2020

Gabriela Tschöpová

**Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní**

**Vývoj přístupu k problematice ochrany obyvatelstva na
území současné České republiky**

Gabriela Tschöpová

**Bakalářská práce
2020**

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Gabriela Tschöpová**
Osobní číslo: **E17419**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Management ochrany podniku a společnosti**
Téma práce: **Vývoj přístupu k problematice ochrany obyvatelstva na území současné České republiky**
Zadávající katedra: **Ústav regionálních a bezpečnostních věd**

Zásady pro vypracování

Ochrana obyvatelstva byla neoddělitelnou součástí životů obyvatel Československa do roku 1989. 90. léta 20. století naopak považovala tuto problematiku za, do jisté míry, přežitou. Cílem této bakalářské práce je zhodnotit vývoj přístupů k problematice ochrany obyvatelstva na území současné České republiky od roku 1918.

Osnova:

- Rešerše odborné literatury.
- Institucionální nástroje ochrany obyvatelstva.
- Analýza přístupů k ochraně obyvatelstva.
- Vyhodnocení přístupů k ochraně obyvatelstva.
- Formulace závěrů a doporučení.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 35 stran**
Rozsah grafických prací: **-**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

FIALA, M., VILÁŠEK, J. Vybrané kapitoly z ochrany obyvatelstva. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1856-2.
KRATOCHVÍLOVÁ, D., KRATOCHVÍLOVÁ, D., FOLWARCZNY, L. Ochrana obyvatelstva. Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství, 2013. ISBN 978-80-7385-134-7.
MAIER, K. Územní plánování a udržitelný rozvoj. Praha: ABF – nakladatelství ARCH, 2008. ISBN 978-80-86905-47-1.
ŠILHÁNEK, B., DVOŘÁK, J. Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách. Praha: Ministerstvo vnitra, 2003. ISBN 80-86640-12-4.
THOMAS, R. J. C. Civil Defence: From the First World War to the Cold War: Introductions to Heritage Assets. Historic England, 2016. ISBN 1848024614.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Martin Maštálka, Ph.D.**
Ústav regionálních a bezpečnostních věd

Datum zadání bakalářské práce: **27. dubna 2020**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. května 2020**

L.S.

---

doc. Ing. Jan Stejskal, Ph.D.
děkan

Ing. Martin Maštálka, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 27. dubna 2020

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 3. 8. 2020

Gabriela Tschöpová

PODĚKOVÁNÍ:

Mé poděkování patří Ing. Martinovi Maštálkovi, Ph.D., za vedení mé bakalářské práce, cenné rady a odborný dohled. Také mu děkuji za trpělivost a čas, který mi věnoval během psaní této práce.

ANOTACE

Práce se zabývá vývojem přístupu k problematice ochrany obyvatelstva. Jsou v ní detailněji popsány jednotlivá období ochrany obyvatelstva. Na základě získaných informací a dat z těchto období je vytvořena tabulka veškerých a zobecněných hrozeb a v každém období je stanoveno, jaké hrozby byly ochranou obyvatelstva vnímány. Následně na základě sestavené tabulky ze všech období je vyhodnocen vývoj přístupu k problematice ochrany obyvatelstva na území současné České republiky.

KLÍČOVÁ SLOVA

ochrana obyvatelstva, vývoj, hrozba

TITLE

Development in the approach to civil protection issues in the territory of the contemporary Czech Republic

ANNOTATION

The work deals with the development of the approach to the issue of civil protection. It describes in more detail the individual periods of civil protection. Based on the obtained information and data from these periods, a table of all and generalized threats is created and in each period it is determined which threats were perceived by the civil protection. Subsequently, on the basis of the compiled table from all periods, the development in the approach to civil protection issues in the territory of the contemporary Czech Republic is evaluated.

KEYWORDS

civil protection, development, threat

OBSAH

ÚVOD.....	11
1 PŘEHLED ZÁKLADNÍCH TERMÍNŮ.....	13
1.1 OCHRANA OBYVATELSTVA	13
1.2 CIVILNÍ OCHRANA	13
1.3 CIVILNÍ OBRANA.....	14
1.4 MIMOŘÁDNÁ UDÁLOST	15
1.5 KRIZOVÉ STAVY A KRIZOVÁ SITUACE	15
1.6 HROZBA	16
1.7 INTEGROVANÝ ZÁCHRANNÝ SYSTÉM.....	17
2 ÚKOLY OCHRANY OBYVATELSTVA.....	19
2.1 VAROVÁNÍ A VYROZUMĚNÍ	19
2.1.1 Varování	19
2.1.2 Vyrozumění	20
2.2 EVAKUACE.....	20
2.2.1 Evakuační zavazadlo	21
2.3 UKRYTÍ	21
2.3.1 Stálé úkryty.....	21
2.3.2 Improvizované úkryty	22
3 BEZPEČNOSTNÍ PLÁNOVÁNÍ.....	23
3.1 HAVARIJNÍ PLÁNOVÁNÍ.....	23
3.2 KRIZOVÉ PLÁNOVÁNÍ.....	24
3.3 CIVILNÍ NOUZOVÉ PLÁNOVÁNÍ	24
3.4 PLÁNOVÁNÍ OBRANY STÁTU.....	24
4 HISTORIE OCHRANY OBYVATELSTVA.....	25
4.1 METODIKA A VÝZKUMY	25
4.2 OCHRANA OBYVATELSTVA PŘED ROKEM 1935	25
4.3 CIVILNÍ PROTILETECKÁ OCHRANA V LETECH 1935–1938.....	27
4.4 OBDOBÍ OKUPACE 1939-1945	30
4.5 OBDOBÍ OD KVĚTNA 1945 AŽ DO BŘEZNA 1948.....	32
4.6 OBDOBÍ OD DUBNA 1948 AŽ DO ČERVNA 1951.....	34
4.7 OBDOBÍ V LETECH 1951-1957	36
4.8 CIVILNÍ OBRANA MEZI LETY 1958–1975	41
4.9 CIVILNÍ OBRANA V LETECH 1976-1988	45
4.10 CIVILNÍ OBRANA OD ROKU 1989 DO ROKU 2000.....	51
4.11 OCHRANA OBYVATELSTVA OD ROKU 2001 AŽ DO SOUČASNOSTI.....	55
5 ZHODNOCENÍ VÝVOJE PŘÍSTUPU K OCHRANĚ OBYVATELSTVA.....	61
ZÁVĚR.....	65
POUŽITÁ LITERATURA	67

SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obrázek 1: Vyobrazení vztahu mezi ochranou obyvatelstva, civilní ochranou a civilní obranou	13
Obrázek 2: Přehled krizových stavů.....	16
Obrázek 3: Rozdělení hrozeb	17
Obrázek 4: Tvar varovného signálu.....	20
Obrázek 5: Hierarchie plánování bezpečnosti státu	23
Obrázek 6: Podíl dílčích kategorií nebezpečí na kompletním počtu nebezpečí	58
Obrázek 7: Přehled nebezpečí s nepřijatelným rizikem	59
Tabulka 1: přehled výskytu hrozeb od počátku do roku 1935	26
Tabulka 2: Přehled výskytu hrozeb v období 1935-1938.....	29
Tabulka 3: Přehled výskytu hrozeb v letech 1939-1945	31
Tabulka 4: Přehled výskytu hrozeb v období 1945-1948.....	33
Tabulka 5: Přehled výskytu hrozeb v období 1948-1951.....	35
Tabulka 6: Přehled výskytu hrozeb v období 1951-1957.....	40
Tabulka 7: Přehled výskytu hrozeb v období 1958-1975.....	45
Tabulka 8: Přehled výskytu hrozeb v období 1976-1988.....	50
Tabulka 9: Přehled výskytu hrozeb v období 1989-2000.....	54
Tabulka 10: Přehled výskytu hrozeb v období 2001-současnost	59
Tabulka č 11: Přehled výskytu hrozeb za historii ochrany obyvatelstva	64

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

AČR	Armáda České republiky
CO	Civilní obrana
ČSFR	Československá socialistická federativní republika
ČSČK	Československý červený kříž
ČSR	Československá republika
EU	Evropská unie
GŘ HZS ČR	Generální ředitelství Hasičského záchranného sboru České republiky
HZS	Hasičský záchranný sbor
IPCHO	Individuální protichemická ochrana
IZS	Integrovaný záchranný systém
MU	Mimořádná událost
NATO	Severoatlantická aliance (North Atlantic Treaty Organization)
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (nacistická strana)
OO	Ochrana obyvatelstva
SPO	Svaz požární ochrany
SVAZARM	Svaz pro spolupráci s armádou

ÚVOD

Dnešní moderní doba poskytuje společnosti spousty výhod a zjednodušení, bez kterých si už nedokážeme představit náš každodenní život. Avšak v těchto výhodách se skrývá i mnoho hrozeb, před kterými je potřeba se chránit. Tyto hrozby se většinou realizují nečekaně a velice rychle. Bohužel ne vždy dojde k tomu, že jejich účinky jsou včas eliminovány a dojde k jejich aktivaci. Následky jejich účinků mnohdy bývají obrovské a devastující. Ke zmírnění jejich účinků či zmenšení jejich následků existují opatření ochrany obyvatelstva, jejichž úkolem je zajistit ochranu lidských životů, kulturních hodnot, zvířat a také ochranu životního prostředí v případě, že by došlo ke vzniku mimořádné události, krizové situace či v případě válečného konfliktu.

Ochrana obyvatelstva se dotýká našich každodenních životů a mnohdy si to ani neuvědomujeme. Ať už se jedná o spouštění sirén každou první středu v měsíci nebo přijetí opatření k zastavení šíření pandemie. Je důležitou a nezbytnou součástí našich životů. Za celou svou dobu existence si prošla značnými změnami, které úzce souvisí s vývojem naší společnosti jako celku. Lidstvo od svého počátku muselo k zachování své existence zvládat rozmanité nepříznivé vlivy, které ovlivňovaly a v dnešní době i nadále ovlivňují konání a jednání člověka. První snažení o vznik organizované ochrany obyvatelstva vznikl již na konci dvacátých let minulého století, kdy se změnami v oblasti vojenství a značnému rozšiřování nových bojových prostředků, hlavně vojenského letectva, začaly nejdříve vznikat dobrovolné organizace pro ochranu obyvatelstva. Bylo zřejmé, že ohrožení bojovými prostředky se již netýká jen vojenských sil, ale mohou být použity také proti obyčejným nevinným lidem. Stát se tedy převzal dobrovolnou iniciativu v oblasti ochrany obyvatelstva a během let využíval různé prostředky k naplnění jejích úkolů.

Cílem této bakalářské práce je zhodnotit vývoj přístupu k problematice ochrany obyvatelstva na území současné České republiky od roku 1918.

V úvodní části práce budou vysvětleny z pohledu současnosti základní termíny, které se problematiky ochrany obyvatelstva zabývají, dále budou popsány jednotlivé úkoly ochrany obyvatelstva, mezi které patří varování a vyrozumění, evakuace a ukrytí. Následující řádky budou věnovány teoretickému vymezení bezpečnostního plánování, které je důležitou součástí ochrany obyvatelstva. V další části práce bude popsána historie ochrany obyvatelstva. Ta bude rozdělena na jednotlivá období, která budou následně detailněji charakterizována z dostupné literatury. Na konci každého období bude sestavena tabulka hrozeb, které se za celou historii ochrany obyvatelstva objevily. Některé z těchto hrozeb

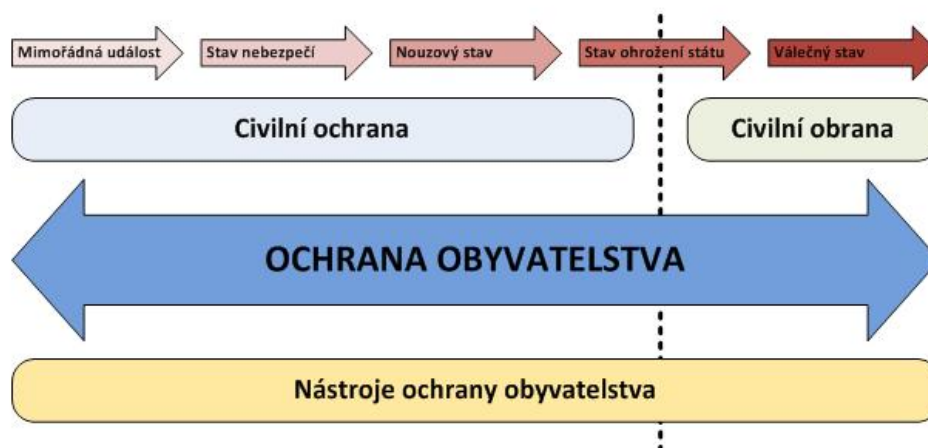
budou zobecněny, protože se v letech minulých více nerozlišovaly. V každé tabulce bude určeno, zda se jednotlivé hrozby daném období vyskytovaly, a zda se jimi zabíral stát. Nakonec vznikne jedna přehledná a souhrnná tabulka ze všech období, na jejímž základě a na základě celkového textu dojde ke zhodnocení vývoje přístupu k problematice ochrany obyvatelstva na našem území.

1 PŘEHLED ZÁKLADNÍCH TERMÍNŮ

Protože se tato bakalářská práce zabývá vývojem OO, je potřeba vymezit a ujasnit základní termíny, které se oblastí OO zabývají. Všechny pojmy jsou vysvětleny z hlediska jejich chápání v současnosti.

1.1 Ochrana obyvatelstva

Definice OO je vymezena v zákoně č. 239/2000 Sb., o IZS a o změně některých zákonů. Ten říká, že jejím cílem je plnit úkoly civilní ochrany, mezi které zejména patří varování, evakuace, ukrytí a nouzové přežití a v případě potřeby přijmout další opatření, díky kterým bude zajištěna ochrana jeho zdraví, života a majetku.

Obrázek 1: Vyobrazení vztahu mezi ochranou obyvatelstva, civilní ochranou a civilní obranou

Zdroj: Hasičský záchranný sbor ČR

Z obrázku můžeme vyvodit, že civilní ochrana je chápána jako ochrana před civilními hrozbami, kdy se jedná o MU, nebo je vyhlášen stav nebezpečí, nouzový stav a stav ohrožení státu. CO se myslí obrana proti vojenským hrozbám, při kterých je vyhlášen stav ohrožení státu a válečný stav. Ochrana obyvatelstva nerozlišuje, o jakou hrozbu se jedná a zahrnuje tedy civilní ochranu i civilní obranu. Při plnění úkolů civilní ochrany, civilní obrany a ochrany obyvatelstva se aplikují nástroje ochrany obyvatelstva.

1.2 Civilní ochrana

Civilní ochrana je chápána jako činnosti a postupy prováděny věcně příslušnými orgány a dalšími zainteresovanými orgány, organizacemi, složkami a obyvatelstvem, aby se minimalizovaly negativní dopady krizových situací a mimořádných událostí na život, zdraví

a životní podmínky lidí. Při vojenských hrozbách se civilní ochrana stává součástí obrany státu a je nazývána civilní obranou. (webové stránky Ministerstva vnitra ČR)

1.3 Civilní obrana

Termín civilní obrana u nás neexistoval až do roku 1949, kdy byl vymezen v Ženevských úmluvách. Do té doby se používal pojem civilní ochrana. Dnes už rozlišujeme tyto dva pojmy. Jak je již uvedeno výše, lze zjednodušeně říci, že civilní obrana je civilní ochranou při vojenských hrozbách.

Civilní obrana je vymezena v článku 61 v Dodatkovém protokolu I k Ženevským úmluvám z roku 1949. V něm se uvádí, že jejím úkolem je plnit níže uvedené humanitární úkoly, které před nebezpečím chrání civilní obyvatelstvo, dále mu pomoci odstranit bezprostřední dopady nepřátelských akcí či pohrom a zajistit podmínky k jeho přežití. Za tyto úkoly se považují:

- *„hlásná služba,*
- *evakuace,*
- *organizování a poskytování úkrytů,*
- *zatemňování,*
- *záchranné práce,*
- *zdravotnické služby včetně první pomoci a také náboženská pomoc,*
- *boj s požáry,*
- *zjišťování a označování nebezpečných oblastí,*
- *dekontaminace a podobná ochranná opatření,*
- *poskytování nouzového ubytování a zásobování,*
- *okamžitá pomoc při obnově a udržování pořádku v postižených oblastech,*
- *okamžitá oprava nezbytných veřejných zařízení,*
- *bezodkladné pohřební služby,*
- *pomoc v ochraně předmětů nezbytných k přežití,*
- *doplňující činnost nezbytná ke splnění výše uvedených úkolů, včetně plánování a organizování, ale neomezující se pouze na tuto činnost.“* (Dodatkový protokol I k Ženevským úmluvám)

1.4 Mimořádná událost

Mimořádnou událostí se podle zákona o IZS rozumí jakýkoliv ničivý účinek sil nebo jevů, který byl způsoben činností člověka, přírodou, a dále havárie, které způsobí ohrožení života, zdraví, majetku nebo životního prostředí a je zapotřebí využít záchranné a likvidační práce složek IZS.

Mimořádná událost se podle příčiny vzniku dělí na:

- antropogenní (způsobená lidmi),
- naturogenní (způsobená přírodními živly),
- smíšenou. (Fiala, Vilášek, 2010)

V situacích, kdy mimořádná událost dosahuje takového rozměru, kdy nestačí k jejímu pokoření běžných opatření a je zapotřebí omezit některá práva občanů (např. vlastnictví), se vyhláší krizové stavy. V momentě, kdy se vyhlásí krizový stav, se situace už nepovažuje za mimořádnou událost, ale za krizovou situaci. (Adamec, Řehák, Černá 2012)

1.5 Krizové stavy a krizová situace

Podle krizového zákona č. 240/2000 Sb. se krizový stav vyhláší v případě, že nastane krizová situace. Krizovou situací se rozumí mimořádná událost, při níž se naruší kritická infrastruktura nebo hrozí jiné nebezpečí a je vyhlášen krizový stav. Krizové stavy rozlišujeme čtyři: stav nebezpečí, nouzový stav, stav ohrožení státu a válečný stav. Jejich legislativní zdroj, vyhlášující orgán, trvání, důvod vyhlášení a území, pro které se vyhláší, jsou pro lepší přehlednost zobrazeny na obrázku níže.

Krizový stav	Zákon	Vyhlašující orgán	Území	Trvání	Důvod vyhlášení
Stav nebezpečí	Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a změně některých zákonů	Hejtmán (primátor hl. m. Prahy)	Celý kraj nebo jeho část	Nejdéle na 30 dnů, možnost prodloužení s přechozím souhlasem vlády	V případě ohrožení života, zdraví, majetku, životního prostředí, pokud nedosahuje intenzita ohrožení značného rozsahu a není možné odvrátit ohrožení běžnou činností správních úřadů, orgánů krajů a obcí, IZS nebo subjektu kritické infrastruktury.
Nouzový stav	Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky	Vláda (při nebezpečí z prodlení předseda vlády)	Celý stát nebo jeho část	Nejdéle na 30 dnů, možnost prodloužení po předchozím souhlasu Poslanecké sněmovny	V případě živelné pohromy, ekologické nebo průmyslové havárie, nehody nebo jiné nebezpečí, které ve velkém rozsahu ohrožují životy, zdraví nebo majetkové hodnoty anebo vnitřní pořádek a bezpečnost.
Stav ohrožení státu	Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky	Parlament ČR na návrh vlády	Celý stát nebo jeho část	Bez omezení	V případě bezprostředního ohrožení svrchovanosti státu nebo územní celistvosti státu anebo jeho demokratických základů.
Válečný stav	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky	Parlament ČR	Celý stát	Bez omezení	V případě napadení ČR nebo v případě plnění mezinárodní smluvních závazků o společné obraně proti napadení.

Obrázek 2: Přehled krizových stavů

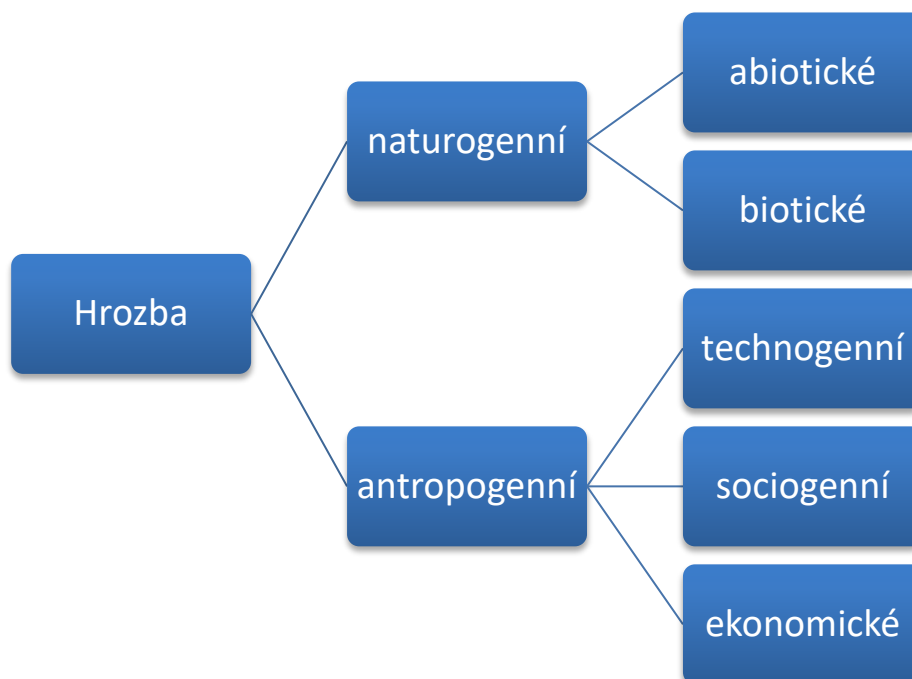
Zdroj: Vlastní zpracování na základě zákonů

1.6 Hrozba

Hrozba je podle terminologického slovníku Ministerstva vnitra definována jako jakýkoliv jev, který eventuelně může poničit objektu jeho chráněné zájmy. Za chráněné zájmy se považuje vše, co je pro člověka či subjekt, důležité.

Na obrázku níže je znázorněno rozdělení hrozeb. Dle Analýzy hrozeb pro Českou republiku z roku 2015 lze hrozby členit na hrozby naturogenní, které jsou způsobeny přírodou, a na hrozby antropogenní, které jsou způsobeny lidskou činností. Naturogenní se dále dělí na abiotické, které jsou způsobeny neživou přírodou (např. sucho, povodeň) a biotické, které způsobuje živá příroda (např. epidemie). Antropogenní hrozby se dělí na technogenní, které jsou spojeny s haváriemi v infrastruktuře (např. narušení dodávek surovin), dále na sociogenní (např. terorismus) a na ekonomické (např. narušení finančního hospodářství státu). Pro lepší přehled je uveden níže obrázek.

Obrázek 3: Rozdělení hrozeb

Zdroj: Vlastní zpracování na základě Analýzy hrozeb pro Českou republiku

Hrozba tedy představuje způsobení škody člověkem či přírodními silami, kdy škoda může být zapříčiněna:

- úmyslně (např. podvod)
- neúmyslně (např. hurikán). (Adamec, Řehák, Černá, 2012)

1.7 Integrovaný záchranný systém

Integrovaný záchranný systém je vymezen zákonem č. 240/2000 jako řízený postup složek IZS při jejich přípravě na MU a jejich realizování záchranných a likvidačních prací. Za záchranné práce se považují takové práce, které zamezí či jenom omezí bezprostřední účinky rizik, které vznikly při mimořádné události. Za likvidační práce jsou brány veškeré činnosti, které odstraňují následky zapříčiněny mimořádnou událostí.

Složky IZS se podle zákona č. 240/2000 rozlišují na základní a ostatní. Mezi jeho základní složky patří Hasičský záchranný sbor České republiky, jednotky požární ochrany zařazené do plošného pokrytí kraje jednotkami požární ochrany, poskytovatelé zdravotnické záchranné služby a Policie České republiky. Za ostatní složky IZS se považují ozbrojené síly, vyčleněné síly a prostředky ozbrojených sil, ostatní ozbrojené bezpečnostní sbory, ostatní záchranné sbory, orgány ochrany veřejného zdraví, havarijní, pohotovostní, odborné a jiné služby, zařízení civilní ochrany, neziskové organizace a sdružení občanů, která lze využít

k záchranným a likvidačním pracím. Ostatní složky integrovaného záchranného systému poskytují při záchranných a likvidačních pracích plánovanou pomoc na vyžádání.

2 ÚKOLY OCHRANY OBYVATELSTVA

V případě každodenních událostí se jedná o úkoly, které se především týkají záchrany osob a majetku. Tyto úkoly plní IZS, které je má ve své profesní náplni. Když nastane katastrofa, nouzová situace či zejména ozbrojený konflikt, jedná se o úkoly, na které se kladou vysoké požadavky při jejich přípravě, plánování, na použití kvalitních materiálních prostředků a zdrojů. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Za technická a organizační opatření se považují:

- varování a vyrozumění,
- evakuace,
- ukrytí,
- nouzové přežití. (Fiala, Vilášek, 2010)

2.1 Varování a vyrozumění

Dle skript Ministerstva vnitra Ochrana obyvatelstva a krizové řízení se pro úspěšné realizování opatření ochrany obyvatelstva musí včas a správně varovat a informovat nejen obyvatelstvo, ale musí se o nastalé situaci vyrozumět orgány krizového řízení a složky IZS.

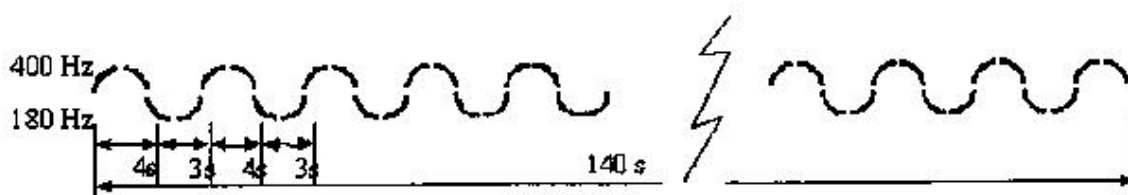
2.1.1 Varování

V případě hrozící nebo již nastalé MU, při které jsou zapotřebí realizovat opatření k ochraně obyvatelstva a majetku, veřejná správa zabezpečuje upozornění obyvatelstva pomocí organizačních a technických opatření. Souhrn těchto opatření se podle terminologického slovníku Ministerstva vnitra nazývá varování.

Varovná informace se k obyvatelstvu může dostat akustickým, verbálním nebo optickým způsobem. Pro předání varovné informace obyvatelstvu se nejběžněji použije předem stanovený signál, kdy se po jeho přijetí realizují smluvené činnosti a použijí ochranná opatření. Po skončení varovného signálu se neprodleně realizuje tísňové informování obyvatelstva. K přenosu tísňového informování obyvatelstva se používá rozhlas, televize, místní (obecní) rozhlasové a mobilní rozhlašovací prostředky (např. megafony, rozhlasové vozy). (Kratochvílová, 2008)

Varování je zabezpečováno HZS kraje. K vyhlášení signálů se používá síť koncových prvků varování (místní rozhlas, sirény), které patří do jednotného systému varování a vyrozumění (JSVV).

Varovný signál se používá k varování obyvatelstva, pokud hrozí nebo už nastala MU. (Vyhláška 380/2002 Sb.) Charakterizuje se kolísavým tónem, který má délku 140 s., kdy se opakovaně motor rotační sirény na dobu 4 s zapíná a po dobu 3 s vypíná. U elektronických sirén a místních informačních systémů (MIS) se signál vytváří tak, že se mění tón od 180 Hz na 400 Hz. Celý tento proces se může celkově opakovat v intervalech tří minut až třikrát. Podle toho, jaký má MU charakter, se elektronické sirény ihned po skončení varovného signálu, doplní tísňovou informací. Ta podává informaci, o jaké nebezpečí se jedná. Jedná se o následující verbální informace: „Všeobecná výstraha“, „Chemická havárie“, „Nebezpečí zátopové vlny“, „Radiační havárie“. (Fiala, Vilášek, 2010)

Obrázek 4: Tvar varovného signálu

Zdroj: Vyhláška č. 380/2002 Sb. k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva

2.1.2 Vyrozumění

Informace o hrozící nebo vzniklé MU, se musí od místa vznikutí dostat ke složkám IZS a dalším organizacím a orgánům, které jsou zapojeni do řešení situace. Pro takto předávané informace se používá název vyrozumění. Za hlavní účel vyrozumění se považuje, v co nejrychlejší čas aktivovat činnosti stanovených organizací a osob, které řídí a provádějí preventivní opatření nebo provádějí opatření, kdy se odstraňují následky MU a řeší krizové stavy. (Fiala, Vilášek, 2010)

Dle zákona č. 239/2000 Sb. jsou za vyrozumění základních a ostatních složek IZS, za vyrozumění státních orgánů a orgánů územních samosprávných celků, zodpovídají operační střediska HZS kraje a operační a informační středisko generálního ředitelství HZS.

2.2 Evakuace

Evakuace se podle skript Ministerstva vnitra charakterizuje jako souhrn opatření, která zabezpečují přemístit osoby, zvířata, předměty kulturní hodnoty, technické zařízení, nebezpečné látky, případně stroje a materiály pro zachování potřebné výroby z ohroženého místa MU do místa, kde se zajišťuje pro evakuované osoby náhradní stravování a ubytování, pro zvířata se zajišťuje ustájení a věcem se zajistí uskladnění.

Dle vyhlášky č. 380/2002 v místech, která jsou ohrožená MU, se evakuace vztahuje na každého. Výjimku tvoří osoby, které budou vykonávat záchranné práce, řídit evakuaci nebo jinou neodkladnou práci. Evakuace je přednostně plánována pro určité skupiny obyvatelstva.

Evakuace se dělí na:

- **samovolnou**, v tomto případě obyvatelstvo opouští ohroženou zónu a zabezpečuje si jiné ubytování podle vlastního uvážení, avšak je v zájmu orgánů odpovědných za evakuaci, aby kontrolovaly samovolnou evakuaci a předešli tak nežádoucím jevům,
- **řízenou**, kdy evakuaci řídí odpovědné orgány za tento proces. (Fiala, Vilášek 2010)

2.2.1 Evakuační zavazadlo

Do evakuačního zavazadla si dle skript Ministerstva vnitra evakuované osoby zabalí věci, které jsou potřebné při přechodném opuštění domova. Každá osoba v domácnosti by měla mít jedno zavazadlo. Platí zde zásada, že zavazadlo dospělého člověka by nemělo překročit váhu 25 kg a zavazadlo dítěte 10 kg.

Obsahem evakuačního zavazadla jsou následující položky:

- trvanlivé jídlo; pitná voda a nádobí. (na 2-3 dny),
- dokumenty a cennosti. Jde především o osobní dokumenty, další důležité dokumenty, platební karty a hotovost,
- osobní hygiena a léky,
- oblečení,
- nástroje, přístroje a zábava; mobilní telefon, zavírací nůž, svítilna, šití, kniha, společenské hry, hračky pro děti.

2.3 Ukrytí

Ukrytí obyvatelstva před hrozbami se zajišťuje na území obcí a měst:

- ve stálém úkrytu,
- v improvizovaném krytu. (Fiala, Vilášek, 2010)

2.3.1 Stálé úkryty

Stálé úkryty jsou uzpůsobeny pro ukrytí obyvatelstva. Byly budované v době míru investičním způsobem ke dvouúčelovému využití, tzn. v míru se stavba využívá jako škola,

kino, sklad apod. a při MU slouží obyvatelstvu jako úkryt před zbraněmi hromadného ničení. (Fiala, Vilášek, 2010) Stálé úkryty jsou tvořeny trvalými ochrannými prostory, které se nacházejí v podzemní části staveb, dále úkryty vestavěnými nebo úkryty samostatně stojícími. (Kratochvílová, 2005)

Rozlišují se na:

- stálé tlakově odolné úkryty,
- stálé tlakově neodolné úkryty,
- ochranné systémy podzemních dopravních staveb.

Jednou ze základních vlastností stálého úkrytu je, že je odolný proti přetlaku v čele tlakové vlny. Další základní vlastností stálých úkrytů, jak tlakově odolných, tak tlakově neodolných, je snížení úrovně radiace. To se vyjadřuje pomocí tzv. ochranného součinitele úkrytu K_0 , kdy nejnižší povolená hodnota pro stálý úkryt je $K_0 = 50$. (Fiala, Vilášek, 2005)

2.3.2 Improvizované úkryty

Improvizovaný úkryt staví právnické a fyzické osoby ve vhodných prostorech obytných domů, výrobních a provozních objektech, aby ochránili sebe a svoje zaměstnance před MU. Pro stavbu využívají vlastní materiál a své finanční zdroje. V současné době se OO zaměřuje na ochranu před nevojenskými MU, a proto narůstá význam úkrytů před účinky toxických látek. Při úniku látek s toxickými účinky, prostory a místnosti využívají přirozených ochranných vlastností budov, které jsou zpravidla utěsněny proti pronikání nebezpečných látek. (Fiala, Vilášek, 2010)

3 BEZPEČNOSTNÍ PLÁNOVÁNÍ

Bezpečnostní plánování není dosud jako pojem řádně vymezen. Co je však objasněno, je problematika bezpečnosti. Tou se rozumí požadovaný stav, ve kterém je riziko sníženo na nejnižší možnou míru. Tyto rizika pochází z hrozeb ČR týkající se:

- obyvatelstva
- územní celistvosti a svrchovanosti státu,
- jeho demokratického zřízení a principů právního státu,
- vnitřního pořádku,
- majetku,
- životního prostředí,
- realizace bezpečnostních závazků vůči zahraničí. (Šenovský, Adamec, Vaněk, 2006)

Plánování bezpečnosti státu			
<i>Nevojenské plánování</i>			<i>Vojenské plánování</i>
Havarijní plánování	Krizové plánování	Civilní nouzové plánování	Plánování obrany státu

Obrázek 5: Hierarchie plánování bezpečnosti státu

Zdroj: Vlastní zpracování obrázek na základě Šenovský, Adamec, Vaněk, 2006

Na výše uvedeném obrázku je zobrazena hierarchie bezpečnostního plánování. To jde rozdělit do dvou kategorií – na nevojenské a vojenské plánování. Do vojenského plánování se zahrnuje Havarijní plánování, Krizové plánování a Civilní nouzové plánování. V nevojenském plánování je zařazeno plánování obrany státu. V následujících řádcích budou jednotlivé druhy plánování rozebrány.

3.1 Havarijní plánování

Havarijní plánování je definováno jako souhrn postupů, opatření a metod, které jsou užívány věcnými příslušnými orgány při přípravě likvidačních a záchranných prací ve vymezeném území. Havarijní plánování je řízeno havarijním plánem, jehož obsahem je

jaká opatření a postupy mají být využity k provedení záchranných a likvidačních prací na vymezeném území. Dokumenty týkající se havarijního plánování bývají většinou zpracovány pro určité vymezené území.

Havarijní plány jsou členěny na:

1. Havarijní plán kraje.
2. Vnější havarijní plán pro území kolem objektu, který je nositelem určitého nebezpečí.
3. Vnitřní havarijní plány PO pro území svého podniku s nebezpečnou látkou.
(Šenovský, Adamec, Vaněk, 2006)

3.2 Krizové plánování

K řešení krizových situací se využívá krizového plánování. Výstupy krizového řízení jsou krizové plány a plány krizové připravenosti. Organ krizového řízení sestavují krizové plány a právnické a podnikající fyzické osoby sestavují plány krizové připravenosti.

Obsahem krizového plánu jsou krizová opatření a postupy, kterými se řeší krizové situace.

Obsahem plánu krizové připravenosti je příprava k řešení krizové situace u právnických nebo podnikajících fyzických osob. (Šenovský, Adamec, Vaněk, 2006)

3.3 Civilní nouzové plánování

Civilní nouzové plánování má za cíl předcházet a zvládat mimořádné události a krizové situace, aby bylo ochráněno obyvatelstvo a byl zajištěn chod hospodářství a funkčnost veřejné správy, dále podporuje ozbrojené síly v případě nutnosti obrany státu. (Šenovský, Adamec, Vaněk, 2006)

3.4 Plánování obrany státu

Plánování obrany státu legislativně vymezuje hlavně zákon o zajištění obrany státu. Podrobnosti stanovuje nařízení vlády k plánování obrany.

Plánování obrany státu je tvořeno obranným plánováním, operačním plánováním, mobilizačním plánováním, plánováním připravenosti obranného systému státu a plánováním příprav k záchranným pracím a k plnění humanitárních úkolů. Výstupem plánování obrany státu je Plán obrany České republiky. (Šenovský, Adamec, Vaněk, 2006)

4 HISTORIE OCHRANY OBYVATELSTVA

4.1 Metodika a výzkumy

V této práci bude využita metoda sběru dat, údajů a informací z odborné literatury a elektronických zdrojů. Na základě odborných, tištěných i elektronických zdrojů, budou na následujících stránkách popsány jednotlivá období historie civilní ochrany na našem území a také současný stav ochrany obyvatelstva v České republice.

Informace a data použita k dosažení cíle bakalářské práce, tedy vyhodnocení přístupu ochrany obyvatelstva na našem území, se získají zejména z publikací, které vydávají instituce spadající pod Ministerstvo vnitra České republiky či byly zpracovány odborníky v uvedené problematice nebo z legislativy.

Ze získaných dat a informací dojde k vytvoření tabulky hrozeb, které se objevily za celou historii ochrany obyvatelstva na našem území. Tyto hrozby budou stanoveny konkrétně z legislativy, která jednotlivé hrozby zmiňuje, z Analýzy rizik a z Bezpečnostních strategií. U některých hrozeb dojde k jejich zobecnění, např. v živelných pohromách, které v dřívější době nebyly blíže specifikovány, budou zahrnuty i hrozby, které současná Analýza rizik více rozlišuje. Tabulka bude umístěna za každé popsané období a bude v ní stanoveno, jaké hrozby se v něm vyskytovaly a byly zohledňovány vládou. Poté, co budou charakterizována všechna období a vytvořeny jednotlivé tabulky, vznikne na úplném konci jedna souhrnná a přehledná tabulka, která bude obsahovat a zobrazovat hrozby ze všech období. Na základě této tabulky dojde k vyhodnocení vývoje přístupu k problematice ochrany obyvatelstva na našem území.

4.2 Ochrana obyvatelstva před rokem 1935

Lidstvo se před mimořádnými událostmi chránilo odjakživa. Jak je známo, tak ve starém Římě se nejprve pro hašení požárů a k likvidaci dalších mimořádných událostí využívala práce otroků. Až o něco později v Římě vznikla legie, kdy jejím úkolem bylo hašení požárů. Ve středověku se likvidací požárů zabývaly především cechy.

Na českém území došlo k založení prvního profesionálního hasičského sboru v roce 1853 v Praze. Ve 2. polovině 19. století následovalo zakládání organizovaných sborů dobrovolných hasičů, které koncem 19. století byly nejvýznamnější složkou požární a jiné ochrany. (Fiala, Vilášek, 2010)

Se vznikem ČSR se také objevily otázky ohledně ochrany obyvatelstva na jejím území. Avšak první úsilí státu vzniku organizace, která by se zabývala těmito otázkami, se objevuje až o několik let později. A to v roce 1929, kdy na principu dobrovolnosti vzniká v ČSR Ústředí obrany obyvatelstva. Cílem této organizace bylo studovat možnosti protiletectké ochrany obyvatelstva na našem území, v našich podmínkách a připravit její organizaci. O rok později byl zřízen i jeho sekretariát. Vytvořeny také byly technická, organizační, plynová, propagační a zdravotnická komise. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Tato organizace byla pomocnou složkou obrany proti vzdušnému napadení a pomocnou složkou vojenského letectva. Členská základna se skládala z dobrovolníků, kteří byli členy Československého červeného kříže, skautských oddílů, hasičů a členů tělovýchovných organizací. Mezi jejich činností patřilo pořádání kurzů, přednášek a výstav ohledně protiletectké ochrany. Dobrovolníci se účastnili i vybraných vojenských cvičení, kde prováděli protiletectké pozorování, zatemňování, plnili pořádkové úkoly atd. I když vše bylo podporované státem, je potřeba zdůraznit, že do roku 1935 se jednalo o dobrovolné aktivity. Historie organizované civilní ochrany na našem území začíná až rokem 1935. (Fiala, Vilášek, 2010)

Tabulka 1: přehled výskytu hrozeb od počátku do roku 1935

Hrozba	Výskyt hrozby
Požár	✓
Bojové otravné látky	✓
Letecké napadení	✓
Zbraně hromadného ničení	x
Konvenční zbraně	✓
Ekologické katastrofy	x
Provozní havárie	x
Živelné pohromy	x
Terorismus	x
Kybernetické útoky	x
Ohrožení stability kritické infrastruktury	x

Hrozba	Výskyt hrozby
Organizovaný zločin, hlavně závažná finanční a hospodářská kriminalita, korupce, drogová kriminality a obchodování s lidmi	x
Přerušování dodávek energie nebo strategických surovin	x
Extremismus, nárůst sociálního napětí	x
Dosahování vlastních mocenských cílů některých států	✓
Regionální konflikty a nestabilita v euroatlantickém prostředí či jeho okolí	x
Mezinárodní migrace velkého rozsahu	x
Narušení devizového a finančního hospodářství států	x

Zdroj: Vlastní zpracování

4.3 Civilní protiletectká ochrana v letech 1935–1938

Přijetím Zákona č. 82 ze dne 11. dubna 1935 o ochraně a obraně proti leteckým útokům ukončilo svoji činnost Ústředí obrany obyvatelstva a začalo se mluvit o Civilní protiletectké ochraně (dále jen CPO), která položila základ státem organizované ochrany obyvatelstva na našem území. Řízením CPO se pověřilo ministerstvo vnitra, ke kterému byl zřízen, místo Ústřední obrany obyvatelstva, poradní sbor. Ten se zabýval řešením problémů týkající se ochrany obyvatelstva a jejich následnému centrálnímu řešení. Jedním z důvodů přijetí tohoto zákona byla situace v sousedním Německu, kde se k vládě dostali nacisté. U nich se dalo předpokládat, že své zahraniční zájmy dosáhnou jakýmkoliv způsobem, i ozbrojenými silami. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Nejen na našem území panovala obava z popularity nacismu v sousedním Německu, ale i Velká Británie si toho začínala být vědoma, a to již v roce 1935, kdy Německo vypovědělo Versaillskou smlouvu. V následujících letech proto zvyšovala výstavbu úkrytů, zlepšovala ochranu důležitých průmyslových podniků a zvýšila školení svých jednotky CO. (Thomas, 2016)

Za základní stupeň považoval zákon v ČSR obec/město a obecní/městské úřady, které zaručovaly plnění úkolů a zabezpečovaly vznik podmínek pro součinnost jednotlivců a soukromých organizací. Díky tomu zanedlouho vznikly Místní výbory obrany obyvatelstva, které se i mimo jiné zabývaly přípravou plánovacích dokumentů beroucí ohled na místní podmínky. Právě dobrovolná součinnost mezi soukromými organizacemi a jednotlivci, kterou zákon posiloval, patřila mezi jeho přednosti. S tou ale počítal jen během mírového období pro

přípravu pasivní obrany, protože během branné pohotovosti státu princip dobrovolnosti ztrácí smysl. Zákon se držel zásady, že zaručit ochranu obyvatelstva lze jen dobře vybudovanou kolektivní obranou a ne naopak. Pro společnost, ve které převládal názor, že úkrytové místo a ochranná maska dokáže zabezpečit jednotlivci ochranu, to bylo zpočátku těžké pochopit. Časem však pochopila, že pasivní obrana musí především řešit otázky organizační a souběžně s nimi pak i otázky technické, které zabezpečovali ochranu obyvatelstva na vysokém stupni. Samotný zákon se pak spíše zabýval pasivní obranou během míru, protože v případě vstupu státu do branné pohotovosti, všechna dobrovolnost ztrácí smysl. Další věcí, kterou zákon řešil byla kategorizace území, kdy rozdělilo území podle pravděpodobného vzdušného napadení a pro každé území se použil jiný stupeň přípravy. Do jaké kategorie území spadalo, se však mohlo měnit. Záviselo to totiž i na proměnlivých aspektech, kterými byly rozvoj území ČSR, mezinárodně-politická situace a jak se vyvíjely prostředky napadení, které vlastnil potencionální nepřítel.

Důležitou částí zákona byla kolektivní obrana a s tím související problematika úkrytů. Ty musel stavebník pro určité množství lidí povinně v nové stavbě vybudovat. Stejná povinnost se týkala i vlastníků nemovitostí, které provozovali hospodářskou nebo i jinou činnost s větším množstvím zaměstnanců. Obce zase musely zajistit na své náklady veřejné úkryty. Podrobněji se touto problematikou zabývala vládní nařízení č. 159/1934 a č. 103/1935, která zákon doplňovala. Z těchto nařízení vyplývalo, že úkryt nebyl jasně vymezen. Za úkryt se považoval například i úkryt v přírodě (jeskyně), který nad sebou musel mít dostatečné množství půdy, být zajištěn proti zamoření včetně vybudovaných a vybavených prostorů k ukrytí. Dále byly úkryty zděné nebo štolové, zákopové a ocelové, které se zpravidla budovaly v podzemních místnostech či jednotlivě ve volném prostoru.

Individuální ochrana byla zajištěna plynovými maskami. O jejich distribuci k obyvatelstvu, které se nacházelo v kategorizovaných územích, se musela postarat obec. Týkalo se to především zařízení, které i v době leteckého poplachu a vzdušného napadení, nepřerušovaly provoz (především výrobně-hospodářské podniky). Podrobnosti týkající se výroby, oprav a prodeje plynových masek, dále jejich dovoz a vývoz stanovovalo vládní nařízení č. 83/1935 Sb. Protože tyto činnosti byly důležité k zajištění ochrany obyvatelstva, byly stanoveny jako živnost koncesovaná. Stát měl tedy tuto oblast plně pod svou kontrolou.

Zákon č. 82/1935 Sb. o ochraně a obraně proti leteckým útokům byl doplněn a upraven zákonem č. 75/1938 Sb. Upravil se jím §5, který se vztahoval k vybírání dávek na ochranu proti leteckým útokům obcemi. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Dalším důležitým zákonem byl zákon č. 184/1937 Sb. o branné výchově. Ten mezi branné složky zahrnoval „*výcvik v pomocných a ochranných službách, zejména také výcvik v úkolech*

civilní protiletectké ochrany“. Výcviku v úkolech CPO podléhaly osoby až do svých 50 let, v případě potřeby státu se věková hranice mohla posunout až na 60 let. Povinně podléhali branné výchově i občané republiky od začátku povinné školní docházky až po dosažení 30 let. Dále zákon řešil vhodné cvičitele, rozsah branné výchovy a stanovoval, že podrobnosti ohledně výcviku bude vydávat ministerstvo vnitra, které se na tom dohodlo s ostatními ministerstvy v čele s ministerstvem národní obrany. Zákon byl doplněn mnohými vládními nařízeními.

Obyvatelstvo bylo k pasivní ochraně připravováno především tím, že jim byly poskytovány informace o tom, jak se v případě válečného konfliktu sám ochránit. Činnosti vlastní ochrany se dělily z časového hlediska, a to do tří stavů: během míru, během vyhlášení leteckého poplachu a následně po konci poplachu. Pro každou zmíněnou situaci byly zmíněny jiné zásady pro vlastní ochranu obyvatelstva.

Výkonné složky CPO se dělily na svépomocnou službu obyvatelstva a na pohotovostní oddíly veřejné služby. Jejich členy mohli být jenom osoby, které v případě mobilizace nebyli povinni vojenské služby. Podle potřeby mohli být členy také ženy i mládež. Svépomocná služba sloužila k likvidování menších a místních následků leteckých útoků. Tato služba se skládala z domovních hlídek, které i s jejich velitelem určovali majitelé těchto domů. V ulici několik těchto domovních hlídek tvořilo domovní družstvo, které také mělo svého velitele. Každá hlídka i družstvo bylo zabezpečeno vším potřebným ke své funkci. Když na vzniklý stav domovní družstvo nezvládalo, obrátil se jeho velitel na veřejnou službu. Veřejnou službu tvořilo dalších osm odborných služeb, které plnili úkoly vzhledem ke své specializaci. Prováděla rozsáhlejší likvidační a záchranné práce, které nebyli v silách svépomocné služby. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Tabulka 2: Přehled výskytu hrozeb v období 1935-1938

Hrozba	Výskyt hrozby
Požár	✓
Bojové otravné látky	✓
Letecké napadení	✓
Zbraně hromadného ničení	x
Konvenční zbraně	✓
Ekologické katastrofy	x

Hrozby	Výskyt hrozby
Provozní havárie	x
Živelné pohromy	x
Terorismus	x
Kybernetické útoky	x
Ohrožení stability kritické infrastruktury	✓
Organizovaný zločin, hlavně závažná finanční a hospodářská kriminalita, korupce, drogová kriminalita a obchodování s lidmi	x
Přerušování dodávek energie nebo strategických surovin	x
Extremismus, nárůst sociálního napětí	x
Dosahování vlastních mocenských cílů některých států	✓
Regionální konflikty a nestabilita v euroatlantickém prostředí či jeho okolí	x
Mezinárodní migrace velkého rozsahu	x
Narušení devizového a finančního hospodářství státu	x

Zdroj: Vlastní zpracování

4.4 Období okupace 1939-1945

S příchodem nacistů se v roce 1940 postupně ujala řízení CPO protektorátní policie, která se také starala o spolupráci ostatních složek. Především se jednalo o Červený kříž a požární jednotky. V červenci 1941 protektorátní CPO začala spadat pod říšskou pořádkovou policii a byla začleněna do Luftschutzu. Od tohoto okamžiku platila nařízení Luftschutzu. (Kratochvílová, 2005) Luftschutz byl legislativně vymezen zákonem č. 825 ze dne 26. června 1935 a dalšími deseti pozměňovacími návrhy, které k němu byly připojené. (Bičík) Zajímavostí je, že se Luftschutz od CPO velice nelišil. Z tohoto důvodu bylo možné, aby protektorátní CPO fungovala až do roku 1941 bez početnějších změn. Avšak pár odlišností mezi těmito dvěma systémy byly. Jedním z nich bylo financování. Luftschutz byl daleko více dotován než CPO. Jen mezi lety 1934 až 1935 do něj bylo investováno 50 milionů říšských marek. Dalším rozdílem byla výše dobrovolnosti. CPO v Československu počítala s určitou dobrovolnou angažovaností občanů, i když řada věcí týkající se CPO bylo uzákoněno. Oproti tomu Luftschutz byl uspořádán zcela opačně. Říšští občané měli dohromady tři povinnosti:

pracovní, brannou a také povinně sloužit v tamní protiletectké obraně. Posledním rozdílem byla organizace. Československá CPO spadala zřejmě pod ministerstvo vnitra, které dále komunikovalo s resorty, jejichž činnost s ní souvisela. Naprosto odlišná situace byla v Německu. Zde se od počátku přetahovaly o vliv dílčí mocenské skupiny, kdy velikost jejich vlivu v protiletectké ochraně byla úzce spjatá s jejich momentálními osobními vztahy se samotným Adolfem Hitlerem. Vedením Luftschutzu byly v různé výši pověřeny: Říšské ministerstvo vnitra, Říšské ministerstvo letectví, Říšské ministerstvo hospodářství a NSDAP. Jednalo se tedy o velice komplikované uspořádání. (Veselý 2011)

V roce 1941 byly postupně zřízeny ústředny protiletectké ochrany v Praze, Brně, Plzni a Českých Budějovicích. Dále byla na území Moravy a Čech zřízena síť výstrahy Warnungsnetz. Jako výpomoc říšskému Luftschutzu na území Německa byly mnohdy nasazeni čeští středoškoláci.

Civilní protiletectká ochrana Luftschutz byla složena z několika složek. Mezi tyto složky patřili varovná služba, která aktivovala Luftschutz v případě hrozícího náletu, pomocná a bezpečnostní služba, která se dělila podle významnosti na I., II., III. řádu a zabezpečovala výstavbu pozorovatelů a protiletectkých úkrytů, na které poté umísťovali několikačlenné hlídky. Dále v roce 1942 došlo ke vzniku stráže protiletectké ochrany, zřizované na venkově. Jejím velitelem byl obvykle starosta obce, stráže byly tvořeny z pozorovatelů leteckého stavu a družstev CPO. Důležitou součástí byla svépomoc, kterou tvořili občané jednotlivých domů. Ti v případě leteckého napadení museli upravit domy (zatemnění, zřízení krytu apod.). Úkolem rozšířené svépomocné protiletectké ochrany bylo zajistit ochranu v budovách s velkým pohybem lidí (banky, divadla, kina apod.), kde nestačila jen svépomocná. Do závodní protiletectké ochrany patřili podniky, které byly stanoveny jako nezbytné k válečnému hospodářství, proto v nich došlo k rozestavení pohotovostních úkrytů a obyčejných mobilních pozorovatelů. Dále existovala protiletectká ochrana v přístavech a na vodách a protiletectká ochrana zvláštní správy.

Přirozeně do Luftschutzu patřily i některé další složky jako asanační, protiplýnová a hasičská služba, jejichž úkolem bylo snížit důsledky leteckých náletů a zásahů bojových látek. (Veselý 2008)

Tabulka 3: Přehled výskytu hrozeb v letech 1939-1945

Hrozba	Výskyt hrozby
Požár	✓

Hrozba	Výskyt hrozby
Bojové otravné látky	✓
Letecké napadení	✓
Zbraně hromadného ničení	x
Konvenční zbraně	✓
Ekologické katastrofy	x
Provozní havárie	x
Živelné pohromy	x
Terorismus	x
Kybernetické útoky	x
Ohrožení stability kritické infrastruktury	✓
Organizovaný zločin, hlavně závažná finanční a hospodářská kriminalita, korupce, drogová kriminality a obchodování s lidmi	x
Přerušování dodávek energie nebo strategických surovin	x
Extremismus, nárůst sociálního napětí	x
Dosahování vlastních mocenských cílů některých států	✓
Regionální konflikty a nestabilita v euroatlantickém prostředí či jeho okolí	x
Mezinárodní migrace velkého rozsahu	x
Narušení devizového a finančního hospodářství státu	x

Zdroj: Vlastní zpracování

4.5 Období od května 1945 až do března 1948

Vzhledem k poválečné euforii si nikdo nepřipouštěl, že by na našem území mohlo dojít k ozbrojenému konfliktu, proto vláda 27. listopadu 1945 usnesla, že dojde k likvidaci materiálu a zařízení protiletecké ochrany. V roce 1946 začala likvidace organizovaným způsobem. Docházelo převážně k likvidaci zbytků organizační struktury, ochranných staveb a zařízení. V několika málo případech se ochranné stavby zajišťovaly či dokončovaly. I když

docházelo k likvidaci protiletcké ochrany, tak naše armáda v té době byla silnější než v roce 1938. Důvodem byla rozdílná koncepce ministerstva vnitra a ministerstva národní obrany, kdy docházelo k nejednotným plánům obranného opatření. Až na konci roku 1947 ministerstvo vnitra rozhodlo o zákazu prodávání materiálu a zrušení zařízení, které se týkaly CPO. Skutečností zůstává fakt, že roku 1947 CPO Československa nebyla schopna v případě vzdušného napadení, zabezpečit obyvatelstvo před jeho následky. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Tabulka 4: Přehled výskytu hrozeb v období 1945-1948

Hrozba	Výskyt hrozby
Požár	✓
Bojové otravné látky	✓
Letecké napadení	✓
Zbraně hromadného ničení	x
Konvenční zbraně	✓
Ekologické katastrofy	x
Provozní havárie	x
Živelné pohromy	x
Terorismus	x
Kybernetické útoky	x
Ohrožení stability kritické infrastruktury	✓
Organizovaný zločin, hlavně závažná finanční a hospodářská kriminalita, korupce, drogová kriminalita a obchodování s lidmi	x
Přerušení dodávek energie nebo strategických surovin	x
Extremismus, nárůst sociálního napětí	x
Dosahování vlastních mocenských cílů některých států	✓
Regionální konflikty a nestabilita v euroatlantickém prostředí či jeho okolí	x
Mezinárodní migrace velkého rozsahu	x

Hrozba	Výskyt hrozby
Narušení devizového a finančního hospodářství státu	x

Zdroj: Vlastní zpracování

4.6 Období od dubna 1948 až do června 1951

Po událostech v únoru 1948 bylo jasné, že Zákon č. 82/1935 Sb., který bral v potaz principy tržního hospodářství a demokracie, obci jako základní jednotku, nově nastupujícímu režimu nebude vyhovovat. Nejdříve v červnu 1948 vznikla Směrnice pro prozatímní organizaci protiletecké ochrany, která se stále odvolávala na původní legislativu. Jak už z názvu vyplývá, jednalo se o dočasnou legislativu, díky které se v civilní ochraně změnila, na přechodnou dobu, organizační struktura, avšak stále brala v potaz demokratické prvky. Na konci roku 1948 již ministerstvo vnitra zhotovilo „*nástin osnovy zákona o civilní ochraně (protiletecké ochraně)*“. Podle tohoto nástinu se civilní ochrana považovala jako „*ochrana života a statků před požáry a jinými mimořádnými ohroženími, před leteckými a jinými podobnými útoky.*“ Podle nástinu měla civilní ochrana dva hlavní úkoly. Prvním z nich bylo, aby v době míru byla zajištěna ochrana před vznikem a účinky požárů, dalšími mimořádnými událostmi a aby bylo nejen obyvatelstvo připraveno a vycvičeno pro úkoly uplatňované v době války. Druhým, aby v případě válečného konfliktu došlo k zajištění ochrany vůči leteckým napadením. Tento nástin vymezoval jako řídicí orgán ministerstvo vnitra, které mělo spolupracovat s dalšími ministerstvy na základě sepsaných dohod. Nezvyklostí této osnovy zákona se stala skutečnost, že se jednalo o snahu sjednotit řešení protiletecké a protipožární ochrany a všechny legislativní normy, týkající se této problematiky, do jednoho legislativního celku. S připravovanou předlohou zásadně nesouhlasilo tehdejší ministerstvo národní obrany, které připomínalo značný rozvoj ve vojenské technice a tím i nemožnost budovat ochranu zápolí. Názory ministerstva národní obrany se lišily i v dalších oblastech týkající se ochrany, proto armáda navrhla, aby problematika protiletecké ochrany spadala pod ministerstvo obrany. S tímto návrhem zásadně nesouhlasilo ministerstvo vnitra. V prosinci 1948 došlo k předložení zpracované osnovy zákona, avšak připomínky armády nebyly brány v potaz. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Osnova zákona byla rozdělena do tří částí – první část se zabývala problematikou civilní ochrany. Civilní ochrana se podle osnovy dělila na dvě sekce – ochrana před leteckými útoky a požární bezpečnost. Druhá část se věnovala požární bezpečnosti. Třetí část upřesňovala ochranu proti leteckým útokům. Avšak takto zpracovaný zákon se nikdy nedočkal projednání

Národním shromážděním (tehdejší nejvyšší zákonodárný sbor) z údajně nepříznivého psychologického vlivu na obyvatelstvo.

Až v roce 1950 došlo k přijetí zákona č. 62/1950 Sb., o ochraně před požáry a jinými živelnými pohromami. Tím se na delší dobu vyřešila snaha o zákonné účasti civilní ochrany při řešení antropogenních a přírodních neštěstích.

Z organizačního hlediska se v tomto období vznikla tzv. „*stálá místní velitelství protiletcké ochrany*“. Ta se nacházela ve vybraných českých městech a sloužila k zajišťování přípravných opatření pro ochranu obyvatelstva před leteckými útoky. Následovalo dotvoření organizace; zřídily se krajské inspektoráty civilní ochrany, místní velitelství civilní ochrany a okresní inspektoráty civilní ochrany. Aby lidé získali potřebnou kvalifikaci k vykonávání své práce, vzdělávali se na různých kurzech a procházeli výcviky týkající se civilní ochrany. Ke konci roku 1948 byl zřízen Technický a výzkumný ústav protiletcké ochrany. Jeho úkolem byly především výzkumné práce v oblasti ochrany vůči leteckým útokům a v oblasti požární bezpečnosti.

Mezi roky 1947–1949 byl zřízen orgán s označením Mezirezortní sbor obrany státu, který patřil pod ministerstvo národní obrany. Mezi jeho členy patřili vedoucí pracovníci odlišných rezortů. Činností, kterým se věnoval byl např. vývoj a výzkum protiplynových masek, dále stanovil diferencované směry, jakými se postupovalo v různých místech k zabezpečení protiletcké ochrany. V roce 1950 vznikla Ústřední komise, které spadala pod ministerstvo vnitra. Jejím hlavním úkolem byla koordinace a řízení úkolů týkající se civilní ochrany. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Tabulka 5: Přehled výskytu hrozeb v období 1948-1951

Hrozba	Výskyt hrozby
Požár	✓
Bojové otravné látky	✓
Letecké napadení	✓
Zbraně hromadného ničení	x
Konvenční zbraně	✓
Ekologické katastrofy	x
Provozní havárie	x

Hrozba	Výskyt hrozby
Živelné pohromy	✓
Terorismus	x
Kybernetické útoky	x
Ohrožení stability kritické infrastruktury	✓
Organizovaný zločin, hlavně závažná finanční a hospodářská kriminalita, korupce, drogová kriminalita a obchodování s lidmi	x
Přerušování dodávek energie nebo strategických surovin	x
Extremismus, nárůst sociálního napětí	x
Dosahování vlastních mocenských cílů některých států	✓
Regionální konflikty a nestabilita v euroatlantickém prostředí či jeho okolí	x
Mezinárodní migrace velkého rozsahu	x
Narušení devizového a finančního hospodářství států	x

Zdroj: Vlastní zpracování

4.7 Období v letech 1951-1957

V roce 1951 se přemýšlelo o novém zformulování obsahu CPO po vzoru Sovětského svazu, které realizovalo budování CPO na bázi národního hospodářství (výrobní sféry), tak i na bázi národních výborů (státní správy). Výsledkem úvah a příprav návrhů o novém obsahu CPO bylo Vládní usnesení o civilní obraně ze dne 13. července 1951. V něm se vláda usnesla, že: „Na území republiky Československé zřizuje se civilní obrana; jejím úkolem je účinná obrana obyvatelstva, míst a závodů, zejména před vzdušnými útoky“. Dále, že řízení a organizace CO náleželo ministerstvu vnitra, avšak v krajích, okresech a obcích za řízení CO zodpovídali předsedové národních výborů a ti dodržují směrnice ministra vnitra. V tomto dokumentu byl poprvé zmíněno označení civilní obrana. Tento nově zavedený pojem se na našem území používal až do roku 1992. Zavedení tohoto pojmu se zdůvodnilo tím, že opatření proti nepřátelským útokům se netýká jen pasivních ochranných opatření, ale také se použijí aktivní prvky, tedy obranné. Tento nový pojem se začal označovat zkratkou „CO“. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Jako příloha k tomuto usnesení bylo vydáno Nařízení o základních úkolech a povinnostech v civilní obraně na území republiky Československé. V nařízení byla detailně rozvinuta základní opatření CO, a bylo v něm stanoveno, jaký rozsah mají jednotlivá opatření. Tato opatření byla hlavně proti konvenčním zbraním a bojovým otravným látkám, které v té době byly brány za největší hrozby. Důraz se kladl hlavně na ochranu před leteckým bombardováním využívající tříštivé a trhavé pumy. Dále stanovovalo povinnost občanů přispívat k plnění úkolů týkající se CO. Vymezovalo také základní úkoly CO, mezi něž patřilo – včasné vyrozumění obyvatelstva, zajištění ochranných prostředků a pomoci obyvatelstvu v postižených oblastech, zkomplikovat nepřátelským leteckým silám nalézt v republice významné cíle, příprava obyvatelstva k realizaci úkolů v CO, ochránit umělecké, národní a historické památky. S přijetím tohoto nařízení proběhlo ve státní správě a na příslušných místech národního hospodářství množství organizačních opatření, která se týkala organizační struktury CO a jejich řídicích orgánů. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

CO spadala pod ministerstvo vnitra a její organizační struktura se skládala především vojenskou částí:

- územní štáby CO do stupně okres,
- vojenské útvary CO,
- zařízení CO.

Nevojenská část byla tvořena:

- službami CO, které byly organizované dle samostatných zainteresovaných rezortů,
- organizacemi CO ve výrobně hospodářské sféře,
- jednotkami CO ve výrobně hospodářské sféře. (Fiala, Vilášek, 2010)

Řízení CO prošlo decentralizací do vybraných měst a soustředilo se především na to, aby důležitá města a závody byla maximálně soběstačná, co se týče sil a prostředků CO pro záchranné a prvořadě likvidační práce, v případě napadení nepřáteli. Proto se také jednotlivé plány měst, které se vztahovaly k CO, k sobě nevztahovaly a nebyly podřazeny jednotnému teritoriálnímu operačnímu plánování.

Nejdříve došlo v resortní sféře ke změnám na řídicích pracovištích CO, která organizačně nebyla jednotná. Zřídily se proto štáby CO objektů a to v důležitých a velkých závodech, provozech, atd. (Šilhánek 31) Po jejich ustanovení se přistoupilo zřízení služeb CO. Dohromady bylo stanoveno 13 služeb CO – protipožární, zdravotnická, krytová, komunální, mostní a silniční, energetická, spojovací, bezpečnostní a pořádková, veterinární,

protichemická a maskovací, zatemňovací, obnovovací. Služby zatemňovací, maskovací a protichemická byly později zrušeny, avšak vznikly služby plynárenská, služba zásobovací a dopravní.

Důležitou součástí organizace CO byly veřejné útvary CO. Do nich patřily:

- zdravotnické hlídky a družiny – odpovědnost nesl ČSČK,
- požární hlídky – za ně zodpovídal Československý svaz požární ochrany,
- skupiny svépomoci CO – byly součástí SVAZARMU.

Při jejich ustavování se vyskytovala spousta chyb a některé se vůbec nepodařilo překonat, protože výše zmíněným organizacím chyběli zkušenosti s obdobnou činností (zejména SVAZARMU). Za nejnižší články CO byly považovány zdravotnické a požární hlídky. V době míru byly určeny k provádění nějakých preventivních opatření. Po nepřátelském útoku se s nimi počítalo jako s prvními jednotkami u zásahu ve svém obvodu působnosti. Úsilím bylo, aby tyto jednotky pokrývaly v největším možném množství veškeré území města. Konkrétní podmínky jednotlivých měst se však lišily, proto vznikaly významné potíže, které se nedaly odstranit.

Situace u zdravotnických družin byla lepší. V době míru ji státní zdravotní správa považovala za svou „prodlouženou ruku“ a za války byla nepostradatelnou součástí při zabezpečení zdravotnické ochrany.

Nejsložitější situace byla u skupin svépomoci. Jejich účelem bylo provádění záchranných prací, které nepotřebovaly zákrok „vyšších“ jednotek CO. Díky tomu, že personálně byla skupina zajištěna občany, jejich vyškolení, vycvičení bylo velmi obtížné, pro požadované činnosti prakticky nemožné.

Ve shodě s koncepcí, která se zabývala primárně konvenčními zbraněmi a otravnými látkami, byly kategorizovány objekty a města. Dohromady došlo ke kategorizaci 66 měst, které byly zařazeny do I. – III. kategorie. V I. kategorii bylo 9 měst, ve II. kategorii 31 a ve III. kategorii 26 měst. Objektů bylo celkem kategorizováno 1 486, z toho 342 objektů bylo v I. kategorii a 1 144 ve II. kategorii. Každý objekt a město tedy muselo být řádně připraveno a být soběstačný, z hlediska prostředků a sil CO, na případné nepřátelské napadení.

Jedna z hlavních oblastí budování opatření pro ochranu obyvatelstva, která se dočkala významného pokroku bylo varování a vyrozumění. Zvyšováním rychlosti letadel, rostla i úměrně komplikovanost včasného varování obyvatel. Musela se proto zvýšit rychlost spuštění varovných signálů, poté co byl zachycen nepřátelský cíl nástroji protiletectvé obrany

státu. Stávající síť sirén, u které většinou neexistovalo centrální ovládání, nebyla dostačující, proto se přešlo na poplachový systém. Jejich ovládání se soustřeďovalo ve velitelských stanovištích štábů CO měst. tzv. hluchá místa bylo potřeba ozvučit instalováním úplně nových sirén.

V případě, že bylo státní území napadeno konvenčními zbraněmi, se za primární způsob kolektivní obrany považovalo ukrytí obyvatelstva, žáků škol a osazenstva závodů. Úkryty se ve velké koncentraci stavěly hlavně ve městech a objektech, které byly vyhodnoceny jako strategická místa na našem území, a tedy z nich dělaly nejpravděpodobnější cíle útoků nepřátel. V dalších městech se stále úkryty budovaly v omezeném rozsahu a spíše se v nich hledali prostory, které se poté přizpůsobovaly potřebám ukrytí.

Individuální ochrana byla zaměřena na protichemickou ochranu obyvatelstva. Z válečného období se zachoval jen určitý počet ochranných masek někdejší CPO, a proto bylo nezbytné urychleně vyrobit osazenstvu objektů a obyvatelstvu kategorizovaných měst dostatečný počet prostředků protichemické individuální ochrany. Vyvinuly se nové ochranné masky, vyrobily se dětské ochranné vaky, kazajky. Tyto prostředky byly distribuovány do stanovených měst a objektů k uskladnění. V malém množství se pro osoby v řídicích orgánech vyrobil individuální protichemický balíček.

Stát také počítal, že by na našem území mohlo dojít k použití otravných látek, proto založil protichemickou službu CO. Ta organizovala síly a nástroje pro ochranu obyvatelstva před chemickým útokem a k okamžité likvidaci důsledků úroku v zasažených oblastech města.

Jelikož z doby okupace mimo sirén neexistovalo materiální vybavení CO, tak se stát rozhodl posílit obranyschopnost země a vyčlenil prostředky na její nezbytné materiální a technické zabezpečení. To však doprovázelo značné problémy. Problémy a nejasnosti v komunikaci způsobovaly, že se kupoval materiál a technika, které se ukázali pro CO takřka neupotřebitelné. Dalším nedostatkem bylo nedostatečné místo v centrálních skladech. Musel se proto materiál distribuovat z vojenských útvarů, po naplnění jejich potřeb, do ostatních příslušných složek CO.

Mimo armádu neměly ostatní složky, které se podílely na přípravě CO, žádné tušení o chování ve své řídicí funkci v případě, že dojde k útoku na státní území. Realizovala se řada opatření. Těžiště řídicích funkcí CO spočívalo na štábech CO měst tomu odpovídali i přípravy CO, kdy se kladl důraz na:

- zřizování velitelských stanovišť,
- budování pozorovaten,

- zajištění spojení, prostředků CO, nasazení sil a realizování prvořadých likvidačních a záchranných prací,
- zhotovení náležitých operačních plánů. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Roku 1955 byl založen Výzkumný ústav CO, který sídlil v Praze. Měl 75 pracovníků a mezi vývojové a výzkumné úkoly, které řešil, patřilo např. problematika plynotěsnosti zvláštních staveb CO, jejich tlakově odolné poklopy a dveře, vývoj ochranných masek, oděvů k ochraně těla, radiomaják. Roku 1954 bylo rozhodnuto o zřízení Výzkumného ústavu vzduchotechnických a chemických zařízení, který se zabýval problematikou ochrany před zbraněmi hromadného ničení.

Na konci první poloviny padesátých let pronikly do CO z armády poznatky o zbraních hromadného ničení. Proto bylo rozhodnuto změnit stávající prvky a zavést nové v opatřeních a přípravě CO ke zvýšení obranyschopnosti státu. Rozpracovaly se otázky evakuace obyvatelstva, zpracovaly se plány včasného varování a vyrozumění, rozšířila se protichemická opatření na celém území státu, zpracovaly se ženiijně-technické normativy CO, novelizovalo se vládní usnesení o CO z roku 1951. K uskutečnění těchto opatření byla založena „Vládní komise na ochranu proti zbraním hromadného ničení“. Ta určila ve spolupráci s armádou 11 měst, která by se mohla stát terčem nepřátelského jaderného úroku. Došlo i k plánování částečné evakuace v 5 největších městech (Praha, Bratislava, Brno, Plzeň a Ostrava).

Významné místo v souborech opatření CO před zbraněmi hromadného ničení zabírá význačný podíl protichemická ochrana. Pro tuto oblast bylo přijato vládní usnesení ze dne 13. září 1956. Jeho cílem bylo udělit právní podklad, aby pro rozvoj protichemické ochrany, došlo k zapojení příslušných orgánů, institucí národního hospodářství a státní správy v této oblasti.

V roce 1959 Správa CO ministerstva vnitra vydala „normativy ženiijně-technických opatření civilní obrany v kategorizovaných městech a objektech“. Tyto normativy stanovovaly vybudování ukrytí pro 60–70 % obyvatelstva, již dříve kategorizovaných prostorů podle pravděpodobnosti útoku nepřátel v době míru. Pro zbytek obyvatel mělo být ukrytí zajištěno v případě nárůstu válečného nebezpečí výstavbou úkrytů, které byly polního typu. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Tabulka 6: Přehled výskytu hrozeb v období 1951-1957

Hrozba	Výskyt hrozby
Požár	✓

Hrozba	Výskyt hrozby
Bojové otravné látky	✓
Letecké napadení	✓
Zbraně hromadného ničení	✓
Konvenční zbraně	✓
Ekologické katastrofy	x
Provozní havárie	x
Živelné pohromy	✓
Terorismus	x
Kybernetické útoky	x
Ohrožení stability kritické infrastruktury	✓
Organizovaný zločin, hlavně závažná finanční a hospodářská kriminalita, korupce, drogová kriminalita a obchodování s lidmi	x
Přerušování dodávek energie nebo strategických surovin	x
Extremismus, nárůst sociálního napětí	x
Dosahování vlastních mocenských cílů některých států	✓
Regionální konflikty a nestabilita v euroatlantickém prostředí či jeho okolí	x
Mezinárodní migrace velkého rozsahu	x
Narušení devizového a finančního hospodářství státu	x

Zdroj: Vlastní zpracování

4.8 Civilní obrana mezi lety 1958–1975

Z důvodu nových hrozeb v podobě zbraní hromadného ničení, se musela také přizpůsobit legislativa CO. Nařízení o základních úkolech a povinnostech civilní obrany na území ČSR z roku 1951 již tedy nemohlo splňovat funkci právní normy, která by byla v rámci rozvoje CO v Československu, dostačující. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Proto bylo 15. ledna 1958 přijato Usnesení vlády Republiky československé č. 49 o civilní obraně Republiky. Dokument byl určen přísně tajným. (Kratochvílová, 2005)

CO je definována v příloze tohoto usnesení jako „*Civilní obrana je organizovaná činnost a souhrn opatření k zajištění ochrany a obrany obyvatelstva před následky nepřátelských vzdušných útoků, k vytvoření podmínek pro plynulý chod hospodářského života při nepřátelských vzdušných útocích a k odstranění následků těchto útoků.*“

Z organizačního hlediska se tímto usnesením nezměnilo prakticky nic. Řízení CO náleželo dále ministerstvu vnitra a ani další organizační struktura se nezměnila. Nově však byla formulována a stanovena řada opatření a úkolů CO, které byly definovány v příloze této novelizace, Směrnici o civilní obraně Republiky československé. Podle této legislativy do základních úkolů CO patřilo:

- „*seznamování obyvatelstva se způsoby ochrany před účinky nepřátelských vzdušných útoků a jeho získávání k aktivní účasti na civilní obraně a provádění školení a výcviku k těmto úkolům,*
- *příprava vnitřní evakuace jako účinného preventivního opatření civilní obrany,*
- *budování zvláštních staveb civilní obrany a provádění ženijně-technických opatření pro ochranu obyvatelstva, jakož i pro ochranu význačných historických, uměleckých a národních památek před účinky nepřátelských vzdušných útoků,*
- *maskování objektů a zařízení, důležitých pro národní hospodářství, a provádění zatemňovacích opatření, včasné vyrozumívání obyvatelstva o nebezpečí nepřátelských vzdušných útoků.*“ (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Tomuto vládnímu usnesení byl přisuzován velký význam. Jeho platnost vydržela do roku 1982. Jeho stupeň utajení znovu zmařil jeho rozšíření do veškerých složek CO a obyvatelstva, což vedlo k problémům při jeho prosazování a participaci obyvatelstva do CO

Kvůli změně správního uspořádání republiky a změně názvu státu byl přijat Zákon č. 40 ze dne 18. dubna 1961 o obraně Československé socialistické republiky. Tento zákon byl náhradou zákona č. 131/1936 Sb. o obraně státu. CO definoval jako: „*Civilní obrana jako součást obrany republiky zahrnuje opatření k zabezpečení ochrany a obrany obyvatelstva před následky nepřátelských vzdušných útoků, k vytvoření podmínek pro plynulý chod hospodářského života při nepřátelských vzdušných útocích a k odstraňování následků této útoků. Občané se aktivně a uvědoměle zapojují do plnění úkolů civilní obrany organizované a prováděné orgány, hospodářskými a dobrovolnými společenskými organizacemi.*“ Dále pro zabezpečení úkolů CO, v případě rozhodnutí vlády, mohou být uloženy povinnosti

organizacím a občanům. Příprava občanů pro obranu republiky se skládala z branné, tělesné a zdravotnické přípravy. Nedostatkem zákona byla absence konkrétnějších ustanovení. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Zákon, který řešil přípravu obyvatelstva k CO, byl zákon č. 73 Sb., ze dne 27. června 1973 o branné výchově. Opět zde chyběly detailnější informace o tom, kdo přípravě k CO podléhá (pohlaví, věkové skupiny, sociální aspekt atd.).

Kvůli pokračující „normalizaci“ ve veškerých sférách společnosti Rada obrany státu rozhodla o převedení CO z ministerstva vnitra pod ministerstvo národní obrany. To se promítlo i do již přijatých zákonů. Ty se doplnily schválením zákonného opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 17 Sb., ze dne 11. března 1976.

V roce 1962 byla přijata koncepce OO a národního hospodářství. Z ní vyplývalo zejména, že hlavním prostředkem ochrany před dopadem zbraní hromadného ničení je evakuace, dále budování úkrytů a opatření všech obyvatel IPCHO. Bylo také nutné, aby nedošlo k přerušení válečné výroby a byly zabezpečeny potřeby bojujících vojsk, proto bylo potřebné udržet nepřetržitý chod klíčových zařízení, provozů a průmyslových závodů v evakuovaných místech.

V duchu výše zmíněných zásad bylo potřeba upravit kategorizaci objektů a měst. Nově se začalo počítat, že výbuch jaderné zbraně postihne veškeré objekty v daném místě, aniž by byl brán ohled na jejich stupeň důležitosti. Zařazení do kategorií se vztahovalo tedy k explozi jaderné zbraně podle předpokládané ráže. Města a objekty se řadila do tří kategorií. Do „zvláštní“ a do I. kategorie spadala města, na které dle předpokladů mohl být veden útok jadernými zbraněmi jako první. Z těchto měst mělo dojít k evakuaci veškerého obyvatelstva a v chodu mohli zůstat jen jmenovitě určené zařízení a závody, u nichž je jejich provoz nutný k obraně státu. Zaměstnanci těchto závodů bylo nutné ubytovat vně ohroženého území města. V II. kategorii se nacházela města, u kterých byla rovněž možnost útoku jadernou zbraní, ale nikoliv v prvním úderu. Z těchto měst se evakovaly jen děti do 15 let. U ostatních obyvatel bylo nutné zajistit ochranu, a to ukrytím v úkrytech (stálé úkryty, úkryt jednoduchého typu, úkryt polního typu). Ostatní města byla označena za nekategorizovaná. Obyvatelstvo z nich nebylo evakuováno a jeho ochrana byla zabezpečena úkryty polního nebo jednoduchého typu. Protože stavět úkryty jako jednoúčelové stavby se z ekonomického hlediska nevyplatilo stavět, bylo rozhodnuto o dvojúčelovém užitku staveb. V době míru sloužili jako kino, tržnice, garáže atd. a v případě útoku sloužili jako úkryt. V roce 1968 vláda rozhodla, že v Praze pro ukrytí mohou být využity tunely nově vystaveného metra. Díky intenzivním výzkumům a vývoje otravných látek, které měly nervově-paralytické schopnosti a jejich

zásobení armád, bylo rozhodnuto, že každý obyvatel bude zabezpečen IPCHO. Jednalo se především o ochranné masky a zdravotnické balíčky, později i pak ochranné roušky, které chránili před vdechnutím radioaktivního prachu. V tomto období také muselo docházet k přípravě obyvatelstva k CO. Měla různé způsoby:

- mezi lety 1955–1957 probíhala tzv. masová příprava obyvatelstva k CO, kdy pomocí přednášek a cvičení obyvatelé dostávali informace o IPCHO, první pomoci, likvidaci malých požárů a povinnostech CO,
- v letech 1960-1961 se odehrávala I. etapa všenárodní přípravy obyvatelstva k CO, která si kladla za cíl seznámit obyvatelstvo s působením zbraní hromadného ničení a s poskytnutím nejnútnejší pomoci,
- mezi lety 1962-1963 byla II. etapa všenárodní přípravy, kdy obyvatelstvo dostalo praktické znalosti ochrany před působením zbraní hromadného ničení,
- v letech 1966-1969 probíhala příprava obyvatelstva k obraně vlasti, která se skládala z teoretické části, která se věnovala případně nastalé války a role zápolí v ní a z části praktické, která se věnovala základům ochrany před působením zbraní hromadného ničení, kolektivní ochraně, záchranným pracím a speciální očiště.

Nově byl schválen zákon č. 73 Sb., o branné výchově ze dne 27. června. Smyslem přípravy podle této legislativy bylo docílit, aby za svoji připravenost k CO každý státní příslušník pociťoval plnou odpovědnost, aby bylo umožněno občanům osvojit dovednosti a znalosti nepostradatelné ke svojí ochraně a ochraně spoluobčanů, a připravit obyvatele, aby byly schopni pomoci s likvidací následků napadení, živelných pohrom, provozních havárií a požárů. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Ústavním zákonem č. 143 o Československé federaci z 27. října 1968 se podstatně změnilo centrální řízení CO a vztahy mezi orgány a složkami CO. Nadále však zůstala stejná její poslání a úkoly. Nově byly ustanoveny Rada obrany státu, Rada obrany republik a Rada obrany krajských a okresních národních výborů, které nahradily územní komise obrany veškerých stupňů. Další novinkou bylo založení štábu CO Československé socialistické republiky a štábů CO republik, které spadaly pod ministerstva vnitra České a Slovenské socialistické republiky. První zmíněný zpracovával koncepci rozvoje a výstavby CO a zbylé dva měli řídit a realizovat přípravy a opatření CO v rámci stanovené koncepce. Vědeckou činností a rozvoji ochranných prostředků se zabýval Výzkumný ústav CO. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Tabulka 7: Přehled výskytu hrozeb v období 1958-1975

Hrozba	Výskyt hrozby
Požár	✓
Bojové otravné látky	✓
Letecké napadení	✓
Zbraně hromadného ničení	✓
Konvenční zbraně	✓
Ekologické katastrofy	x
Provozní havárie	x
Živelné pohromy	✓
Terorismus	x
Kybernetické útoky	x
Ohrožení stability kritické infrastruktury	✓
Organizovaný zločin, hlavně závažná finanční a hospodářská kriminalita, korupce, drogová kriminality a obchodování s lidmi	x
Přerušeni dodávek energie nebo strategických surovin	x
Extremismus, nárůst sociálního napětí	x
Dosahování vlastních mocenských cílů některých států	✓
Regionální konflikty a nestabilita v euroatlantickém prostředí či jeho okolí	x
Mezinárodní migrace velkého rozsahu	x
Narušení devizového a finančního hospodářství státu	x

Zdroj: Vlastní zpracování

4.9 Civilní obrana v letech 1976-1988

V tomto období se CO nadále řídila Usnesením vlády Republiky československé č. 49 Sb., o civilní obraně Republiky československé z 15. ledna 1958 a přílohou Směrnice o civilní obraně Republiky československé. V souvislosti se změnou politického uspořádání

na federativní republiku, nastala řada změn v organizační struktuře. Dne 1. ledna 1976 skončila působnost CO ve federálním ministerstvu vnitra a byla převedena do působnosti federálního ministerstva národní obrany. CO se tak stala jakýmsi způsobem součástí Československé lidové armády, která se postupně stala významným faktorem obranyschopnosti státu. Protože momentální legislativa byla považována za zastaralou, dostal štáb CO ČSSR za úkol zpracovat novou směrnici. Radou schválená Směrnice o Civilní obraně Československé socialistické republiky, tak vešla v platnost 9. prosince 1982.

Směrnice byla rozdělena do dvou částí – obecná a zvláštní. Celkem obsahovala 94 článků. V obecné části bylo vymezeno poslání CO, stanoveny hlavní úkoly CO jak v míru tak během branné pohotovosti, jaké byly opatření CO a popisovala její organizaci. Ve zvláštní části pak byly specifické úkoly organizací a orgánů v CO. Směrnice byla platná až do roku 1993, kdy taktéž došlo ke zrušení Rady obrany státu.

Hlavním způsobem ochrany obyvatelstva bylo ukrytí a evakuace se i nadále považovala za metodu ochrany. Co se týče rozvoje CO bylo stanoveno, aby se dále u národního hospodářství zvyšovala jeho odolnost. Mezi další hlavní úkoly CO během míru bylo např. připravit a seznámit obyvatele, jakým způsobem se ochránit před účinky současných nástrojů nepřátelského napadením, provést školení a výcvik k účelům CO, zabezpečit včasné varování obyvatelstva, připravit evakuaci obyvatelstva, připravit protichemickou a protiradiační ochranu obyvatelstva, poskytnout pomoc národnímu hospodářství a obyvatelstvu v případě živelné pohromy či velké provozní havárie. Během branné pohotovosti bylo v rámci opatření CO nutno např. provádět záchranně a prvořadě likvidační práce v místech nepřátelského napadení, poskytovat pomoc obyvatelstvu a vojsku, zajistit veřejný pořádek v místech napadení.

Nejvyšším státním orgánem řídicí obranu ČSSR a tedy i CO, byla Rada obrany státu. V její pravomoci bylo dávat úkoly ministerstvům, dalším orgánům ve státní sféře a radě obrany republiky. V obou republikách pak samostatně ještě působily rady obrany republik. Veškeré národní výbory zodpovídaly za splnění potřeb a úkolů CO, které usnesly rady republik, nařízení a směrnice. Za stav CO se ministři národní obrany zodpovídal náčelník CO ČSSR, který využíval štáb CO ČSSR jako svůj výkonný orgán. Prostřednictvím štábu CO ČSSR byly ministerstvem národní obrany plněny úkoly: rozvedení směrů rozvoje CO, vypracování plánu CO, řízení a plánování veškerých příprav, rozvíjení a udržování mezinárodní spolupráce, stanovení zásad řízení a velení, stanovení dislokace a organizace vojenských útvarů CO. Na úrovni republiky existoval štáb CO republik, který byl zase výkonným orgánem rady obrany republiky. Na úrovni krajů, okresů a měst byly štáby CO jako výkonné orgány

příslušného stupně. V objektech národního hospodářství se pro plnění úkolů CO z pracovníků organizace tvořily dle vzorových tabulek tzv. jednotky a služby CO.

Důležitou roli v plnění úkolů CO hráli také společenské organizace. Ty na základě dohod sepsaných s náčelníkem CO ČSSR hlavně připravovali obyvatele k CO pomocí výcviků, informování o účincích nepřátelského napadení, školení cvičitelů a lektorů, zdravotnické přípravy, přípravy v oblasti požární ochrany. Mezi významné společenské organizace zabezpečující tyto úkoly patřily SVAZARM, ČSČK a SPO.

Nástrojem plnění úkolů a řízení CO v tehdejší centralisticky pojatém státu, byly plány. Jejich obsahem byly konkrétní úkoly, termíny jejich splnění, vykonavatel a rozpočtové prostředky. Plány byly sestavovány na 10-15 let a jejich schválení prováděly nejvyšší státní orgány. V souvislosti s hospodářským plánováním, se tyto plány rozpracovávaly na jeden rok nebo pět let. Hlavním úkolem CO bylo dosáhnout splnění ročních plánů.

Příprava příslušníků CO probíhala v tomto období např. k získání titulu v oblasti CO na VŠ ve Vyškově, dále ve vzdělávacím zařízení CO v Kutné Hoře, kde probíhaly krátkodobé kurzy (2-8 týdnů) pro nové důstojníky, občanské pracovníky a další vybrané pracovníky ústředních orgánů a rezortů a dlouhodobé kurzy (10 měsíců) pro funkce důstojníka CO bez potřebného vysokoškolského vzdělání, další možnosti byly v krajských výcvikových střediscích a pro potřeby okresu postupně vznikaly učebny CO. Největším problémem v této oblasti byl nedostatek didaktických pomůcek a moderní speciální techniky pro potřeby vzdělávání.

Objekty národního hospodářství se dělily do tří skupin podle toho, jaké úkoly během branné pohotovosti vykonávaly. Objekty národního hospodářství, které během branné pohotovosti setrvaly v provozu, organizovaly záchranné útvary CO. Ty sloužily k rychlému zvládnutí záchranných prací po útoku jadernými zbraněmi a patřily k nevojenským jednotkám CO. V první skupině se nacházely objekty, které ve své činnosti pokračovaly. V těchto objektech se nacházely jednotky, které zabezpečovaly ochranu zaměstnanců, prováděli likvidační práce, čím vytvářely podmínky k obnově provozu. Ve druhé skupině se nacházeli objekty, které po napadení v provozu pokračovaly na jiném místě. K tomu byly potřeba jednotky, které se postaraly o bezpečné přemístění zaměstnanců do určitého místa. Ve třetí skupině se nacházely objekty, které svou činnost v případě branné pohotovosti zastavily. I v těchto objektech se ale nacházely jednotky, které zabezpečovaly úkoly CO. Jejich úkolem bylo zajistit záchranné práce a likvidační práce v případě napadení. Od této organizace jednotných záchranných oddílů bylo upuštěno a upřednostnila se diferencovanost organizace těchto záchranných oddílů dle potřeb jednotlivých odvětví (např. v chemickém průmyslu se byly organizovány jednotky určené k zásahu v případě úniku nebezpečných látek). Na počátku 80. let byly na

stupních okresů ustaveny tzv. teritoriální záchranné útvary CO. Tyto jednotky měly zvýšenou pohotovost a sloužily k rychlému zásahu v případě napadení.

Služby CO sloužily k vykonávání záchranných a prvořadých likvidačních prací, které zabezpečovali provoz národního hospodářství při branné pohotovosti a během války. Byly významnou součástí nevojenské části CO. Šlo o přiřazení aktivit CO k službám, které fungovali i během míru. Např. požární službu CO měly na starosti požární útvary. Působily vždy v okrese, kraji nebo republice. Do služeb CO patřily stavebně-technické služby CO, komunální služby CO, zdravotnické služby CO, zemědělské služby CO, vodotechnické služby CO, požární služby CO, plynárenské a energetické služby CO a služba ochrany veřejného pořádku a bezpečnosti.

Připravenost občanů k CO se řídila stále podle zákona č. 73 Sb., o branné výchově schváleného roku 1973. Obyvatelstvo bylo vzděláváno hlavně v oblasti vojensko-politické a odborně-technické. Dále byly sepsány tématické bloky pro společenské organizace (SVAZARM, ČSČK, SPO) participující se na CO. Přímá výuka probíhala 2x2 hodiny ročně pro každého občana prostřednictvím přednášek, besed a výkladů včetně praktického procvičování. Reálným problémem byla nízká účast. U neaktivního obyvatelstva (ženy v domácnosti, důchodci) byla vyžadována 100% účast, avšak ve skutečnosti dosahovala jen max. 40 %. To bylo způsobeno se způsobem výuky. Místo aby dostávali informace o tom, kde seženou prostředky IPCHO, kam se během nebezpečí ukrýt, byly jim sdělovány obecné údaje o státu. Kvalita lektorů k účasti také nepřispívala. Jednalo se většinou o lidi důchodového věku, kteří nebyly dostatečně vzdělání. Tyto důvody házely na CO negativní světlo.

Vyrozumění a varování bylo stále součástí základních úkolů CO ČSSR. V 70. – 80. letech došlo k výstavbě elektrických rotačních sirén. Jejich výhodnost spočívala v nízké ceně a spolehlivosti, nevýhodnost zase v závislosti na vnějším přivádění energie a malý informační signál, který vysílali. V roce 1981, bylo rozhodnuto o budování tzv. „Automatizovaného systému varování a vyrozumění obyvatelstva“, kdy se zkrátily intervaly mezi vyrozuměním a vyhlášením signálů, procesy byly zautomatizovány a varování i vyrozumění se mohlo dít jak centralizované tak i decentralizovaně ze všech stupňů řízení.

Evakuace patřila stále do neúčinnějších možností, jak ochránit obyvatelstvo. Vyhlášovat jí mohla Rada obrany státu. Byla ovlivňována časem, hustotou osídlení, geografickou polohou státu a stupněm zranitelnosti státu a byla rozdělena na všeobecnou a částečnou. Všeobecná evakuace se týkala veškerého obyvatelstva. Částečná se vždy týkala nějaké skupiny obyvatel

např. nemocných ve zdravotnických zařízeních, dětí do 6 let a jejich matky. Evakuace měla probíhat podle plánů, které počítaly se zvýšením počtu obyvatelstva.

V dokumentu „*Komplexní zdokonalování CO ČSSR*“, který byl schválen roku 1981, se jako hlavní způsob OO stanovilo ukrytí. Do této doby jím byla evakuace. Bylo počítáno s tím, že do roku 1990 bude možno ukryt všechno obyvatelstvo. Úsilí se vkládalo do využití již postavených úkrytů a stavby nových úkrytů (stále, dvojúčelové, protiradiační). Jedním z kritérií jejich stavby byla doběhová vzdálenost. Ta mohla činit max. 300 m od místa bydliště.

IPCHO byla zabezpečena, prostředky k ochraně povrchu těla a dýchacích cest, zdravotnickými prostředky pro jednotlivce a osobními diagnostickými dozimetry. Mezi prostředky ochrany dýchacích cest patřily ochranné masky, vaky a kazajky. S ochranou povrchu těla se u obyvatelstva počítalo s improvizovanými prostředky v podobě igelitů, pláštěnek. U nevojenských jednotek CO byla ochrana povrchu těla zabezpečena filtračními a izolačními oděvy, které poskytovaly ochranu před některými otravnými látkami a radioaktivnímu prachu. Nejlépe vybavení IPCHO byly pracovníci ve výrobní sféře a děti do věku 15 let, kdy v 70. letech vybavenost činila 100 %. Horší situace byla u pracovně neaktivních obyvatel, kdy bylo vybaveno jen 30 % z nich a to ještě ochrannými maskami z 50. let (CM-3), které neměly dostatečné ochranné vlastnosti před tehdejšími novými otravnými látkami. Vybavenost stanovených skupin obyvatelstva a nevojenských sil CO osobními dozimetry byla také v žalostném stavu, avšak se předpokládalo, že do roku 1990 bude obyvatelstvo zabezpečeno ze 100 % všemi prostředky IPCHO, kdy nejdokonalejšími prostředky budou preferovaně vybaveny nevojenské síly CO, děti do věku 15 let, pracovníci ve výrobní sféře a obyvatelstvo nacházející se v místech s eventuální možností výskytu nebezpečných látek. Nejrozšířenější a nejvyvinutější maskou v této době byla maska CM-4, která má oproti CM-3 polomasku, membránu k přenosu řeči, rozšířenější zorná pole, ventilovou komoru vyrobenou z plastu a zlepšený upínací systém.

Protichemická a protiradiační opatření v CO byla zabezpečována chemickými a radiačními průzkumy, laboratorními a dozimetrickými kontroly, zabezpečením speciálních očíst (odstranění radiačních, biologických a chemických kontaminantů z povrchu techniky, osob, materiálů a terénu), zjišťováním a řešením chemické a radiační situace a řízením činnosti obyvatelstva v případě kontaminace a napadení zbraněmi.

Stát se také snažil o zvýšení odolnosti národního hospodářství, protože v případě neschopnosti vyrábět a nefunkčnosti naší ekonomiky nebylo možno vyhrát válku. K tomu bylo stanoveno využít mnoha opatření jako např. vybudovat dodatečné vzpěry a opěry,

zdvojit uložení nepostradatelné dokumentace, zpevňovat a zodolnit objekt, nepřetržitě zásobovat atd. V realitě se objevovala řada nedostatků. Docházelo jen k teoretickému vzdělání, kdy většina vedoucích pracovníků o toto vzdělání ani nestála, úkoly byly plněny pozdě a nedůsledně a provedená opatření byla zaměřena povětšinou na brannou pohotovost státu, a ne ke snížení dopadů provozních havárií a živelních pohrom. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

V polovině osmdesátých let se také začalo uvažovat o úloze CO v době míru, a to při prevenci a likvidaci antropogenních a přírodních katastrof, avšak k vykonávání této činnosti chyběl základní legislativní dokument, na jehož základě by byla CO, prováděna. (Šilhánek, Linhart, 2005)

Tabulka 8: Přehled výskytu hrozeb v období 1976-1988

Hrozba	Výskyt hrozby
Požár	✓
Bojové otravné látky	✓
Letecké napadení	✓
Zbraně hromadného ničení	✓
Konvenční zbraně	✓
Ekologické katastrofy	x
Provozní havárie	✓
Živelné pohromy	✓
Terorismus	x
Kybernetické útoky	x
Ohrožení stability kritické infrastruktury	✓
Organizovaný zločin, hlavně závažná finanční a hospodářská kriminalita, korupce, drogová kriminalita a obchodování s lidmi	x
Přerušování dodávek energie nebo strategických surovin	x
Extremismus, nárůst sociálního napětí	x

Hrozby	Výskyt hrozby
Dosahování vlastních mocenských cílů některých států	✓
Regionální konflikty a nestabilita v euroatlantickém prostředí či jeho okolí	x
Mezinárodní migrace velkého rozsahu	x
Narušení devizového a finančního hospodářství státu	x

Zdroj: Vlastní zpracování

4.10 Civilní obrana od roku 1989 do roku 2000

Aby došlo k zajištění základních funkcí činnosti CO v nově vzniklém demokratickém státě, byla vydána „Směrnice pro činnost nevojenské části Civilní obrany ČSFR v přechodném období“. Za přechodné období se považovaly roky 1990-1992. Směrnice se týkaly úkolů CO v oblastech: protiradiačního a protichemického zabezpečení, ochrany hospodářství, varování a vyrozumění, kolektivní OO, přípravy obyvatelstva, přípravy štábů, jednotek, zařízení, organizační struktury CO, řídicích a organizačních prací, finančního, materiálního a technického zabezpečení.

Roku 1990 začala transformace CO, jejíž cílem bylo vytvořit nový a moderní systém OO, který by odpovídal systémům z rozvinutých zemí. Nově se totiž spatřovaly hlavní hrozby v živelních pohromách, velkých haváriích a ekologických katastrofách, proto v roce 1991 byly schváleny „Koncepce Civilní obrany České a Slovenské Federativní Republiky“ a její příloha „Harmonogram nejdůležitějších opatření v letech 1991-1991“. Koncepce definovala CO v době války jako OO proti následkům nepřátelského napadení a v době míru jako OO proti dopadům katastrof (ekologické katastrofy, velké havárie, živelné pohromy). Byla zde tak poprvé formulována funkce CO během míru.

Po rozdělení federace a vzniku České republiky 1. ledna 1993 nastalo několik změn v působení CO. Civilní ochrana a obrana republiky byla v kompetenci ministerstva obrany. Na podzim roku 1993 vznikl Hlavní úřad CO ČR, který spadal pod ministerstvo obrany a sloužil k výkonu státní správy v plnění věcí CO a také nástupnickou institucí štábu CO České republiky. K poslednímu dni roku 1993 ke zrušení štábů civilní ochrany okresů a statutárních měst a vznikla nová struktura. Štáby byly nahrazeny odděleními OO, která nezahrnovala vojáky z povolání. Tím se snížily finanční náklady a zcivilnil se výkon státní správy v oblasti civilní ochrany. V květnu 1993 byly Usnesením vlády České republiky č. 246 určeny zásady IZS, kdy civilní ochrana se stala jedním ze subjektů záchranného systému.

Charakteristika IZS je popsána v kapitole I. Dále bylo uveřejněno Usnesení č. 126, ve kterém vláda shledává, že nový systém civilní ochrany bude řešen souběžně se současnou koncepcí AČR a zároveň bude respektovat Ženevské úmluvy.

Na jaře 1994 byla k projednání předložena vládě koncepce přepracované verze civilní ochrany. Vláda dala za úkol ministru obrany vyhotovit rámcovou koncepci OO. Už první úsilí na koncepci ukázaly, že se nebude jednat o jednoduchý úkol. V problematice varování a vyrozumění se stanovilo za cíl zhotovit jeho celkový automatizovaný systém, který zabezpečoval varování obyvatel před důsledky krizových situací, vyrozumění hospodářských, státních a dalších subjektů a orgánů, svolání stanovených osob, informování obyvatel a vydání náležitých pokynů a předávání údajů pro účely rozhodovacího procesu příslušných orgánů. V oblasti kolektivní ochrany bylo cílem udržet kvalitu stávajícího úkrytového fondu a možného zvýšení jeho použitelnosti a vybavenosti. Individuální ochrana měla být zabezpečena prostředky IPCHO přednostně pro osoby v sociálních a zdravotnických zařízeních, děti do věku 15 let a jejich doprovod, personál civilní ochrany, personál IZS a jiných složek, které plnily úkoly civilní ochrany.

V následujících letech důsledkem snahy České republiky se začlenit do euroatlantických a evropských struktur k vyspělým demokratickým státům, došlo postupně ke změnám bezpečnostního systému. V březnu 1997 byla schválena Národní obranná strategie České republiky, která se tak stala základním politickým dokumentem k vytvoření celkového systému obrany v České republice a k vytvoření vojenské strategie. Jejím cílem je určit zásady činností, které povedou k zabránění ozbrojeného konfliktu, zaručení bezpečnosti státu a také k využití ozbrojených sil k zabezpečení státu v případě ohrožení výše uvedených hodnot.

Významnou událostí bylo v březnu roku 1999 přijetí České republiky do NATO. Tím se civilní ochrana začlenila, v rámci aliance, do podobných struktur. S přibližujícím se přijetím České republiky do EU začala vláda podnikat kroky v oblasti CO ke splnění jejich norem.

V přijatém usnesení č. 177 ze dne 26. března 1997 se objevuje nové spojení, civilní nouzové plánování, které je chápáno jako souhrn činností, opatření a vazeb za účelem ochrany a záchrany obyvatelstva v případě nastání krizových situací, ochrany a záchrany majetku v případě krizových situacích, udržení nejdůležitějších složek infrastruktury společnosti a podpory vojenské obrany našeho státu. Civilní nouzové plánování je jedna z částí nevojenské obrany. Tedy je brána jako jeden z nejdůležitějších úkolů obrany během mírového období. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

Schválením ústavního zákona č. 110/1998 Sb. o bezpečnosti České republiky, došlo k vyřešení nových otázek, které se týkaly bezpečnosti státu. V zákonu dochází k vymezení základních povinností státu při mimořádných situacích, do kterých se řadí ochrana života, zdraví a majetku. (Fiala, Vilášek, 2010) V souvislosti s přijatým zákonem byla zřízena Bezpečnostní rada státu. Ta je podle zákona č. 110/1998 orgánem vlády a jejím úkolem je připravit návrhy opatření vládě, aby byla zajištěna bezpečnost České republiky.

V roce 1999 byl vládou schválen dokument Bezpečnostní strategie České republiky, který tvoří základní dokument bezpečnostní politiky našeho státu. Dokument identifikuje zájmy našeho státu a bezpečnostní rizika, ze kterých poté stanoví hrozby ohrožující Českou republiku. (Šilhánek, Dvořák, 2003) Za hlavní hrozby pro Českou republiku považuje živelné pohromy, ekologické a průmyslové havárie a vznik epidemie. Riziko vzniku těchto hrozeb považovala strategie za velice vysokou, které mohlo v rozmezí pár hodin až dní přerůst v katastrofu s těžko předpokládaným rozsahem a s eventuální schopností hrozby přerůst do dosud nepoznaného charakteru. Za další hrozby bylo považováno narušení mezinárodních ekonomických vztahů tím, že dojde k přerušení dodávek některých strategických komodit, terorismus a mezinárodní zločin velkého rozsahu, migrace velkého rozsahu s negativními dopady, ohrožení bezpečnosti v jiných zemích s dopadem na mezinárodní prostředí, násilné akce státních i nestátních činitelů cizí moci proti osobám zdržujícím se v České republice, majetku a dalším chráněným zájmům země, hrozba agrese a v neposlední řadě také válečné napadení, s tím že riziko hrozby agrese a válečného napadení bylo velice málo pravděpodobné a jednodušeji předvídatelná než zbytek hrozeb, spouštějící se během několika měsíců až několika roků v hrozby, které dosahují značných ničivých důsledků. (Bezpečnostní strategie 1999) Z Bezpečnostní strategie vychází Vojenská strategie České republiky, která shrnuje zásady a principy k zajištění bezpečnosti státu, a to i odvrácení eventuální vojenské hrozby či vojenské agrese. (Šilhánek, Dvořák, 2003)

V roce 2000 byly přijaty tzv. krizové zákony s účinností od roku 2001. Touto legislativou se rozumí zákony:

- č. 238/2000 Sb. o Hasičském záchranném sboru České republiky,
- č. 239/2000 Sb. o integrovaném záchranném systému,
- č. 240/2000 Sb. o krizovém řízení,
- č. 241/2000 Sb. o hospodářských opatřeních pro krizové stavy.

V zákoně č. 239/2000 Sb. byl do českého právního řádu zaveden termín ochrana obyvatelstva. V těchto krizových zákonech jsou podrobně stanoveny konkrétní úkoly v rámci ochrany

obyvatelstva, které budou vykonávat ministerstva a další ústřední správní úřady, orgány krajů, obcí a vybrané právnické a fyzické osoby. Úkoly OO jsou blíže popsány v kapitole 2. (Fiala, Vilášek, 2010)

Tabulka 9: Přehled výskytu hrozeb v období 1989-2000

Hrozba	Výskyt hrozby
Požár	✓
Bojové otravné látky	✓
Letecké napadení	✓
Zbraně hromadného ničení	✓
Konvenční zbraně	✓
Ekologické katastrofy	✓
Provozní havárie	✓
Živelné pohromy	✓
Terorismus	✓
Kybernetické útoky	✓
Ohrožení stability kritické infrastruktury	✓
Organizovaný zločin, hlavně závažná finanční a hospodářská kriminalita, korupce, drogová kriminalita a obchodování s lidmi	x
Přerušování dodávek energie nebo strategických surovin	✓
Extremismus, nárůst sociálního napětí	✓
Dosahování vlastních mocenských cílů některých států	✓
Regionální konflikty a nestabilita v euroatlantickém prostředí či jeho okolí	✓
Mezinárodní migrace velkého rozsahu	✓
Narušení devizového a finančního hospodářství státu	x

Zdroj: Vlastní zpracování

4.11 Ochrana obyvatelstva od roku 2001 až do současnosti

Přesunem civilní ochrany, které do této doby bylo v působnosti Ministerstva obrany, do působnosti Ministerstva vnitra dne 1. ledna 2001 se z Ministerstva vnitra stal garant „civilní“ ochrany obyvatelstva a také hlavní orgán, který má na starosti koordinaci opatření ostatních zainteresovaných rezortů týkající se zábrany antropogenních a přírodních havárií, škod, krizových situací a opatření v době války. (Linhart, Šilhánek, 2005)

Mezi jeho další úkoly dle zákona č. 240/2000 patří usměrňování práce IZS, organizace instruktáží a školení a má se podílet na přípravě k zisku odborné způsobilosti pro zaměstnance krizových orgánů. Dále provádí kontrolu krizových plánů a sestavuje koncepci OO. Co se týče organizační struktury, tak návrhy opatření k zajištění bezpečnosti má stále na starosti Bezpečnostní rada státu. Bezpečnostní rady jsou zřízeny i na úrovni kraje a okresu. Nově však byl zřízen Ústřední krizový štáb, který funguje jako pracovní orgán pro řešení nastalých krizových situací. Také bylo zřízeno GŘ HZS ČR, jehož úkolem je řídit HZS krajů a zřizovat technická, účelová a vzdělávací zařízení. Na stupni kraje má koordinační roli v oblasti OO hejtmán. Jeho činnost podporuje krajský úřad a úkoly OO plní HZS kraje. V případě nastání krizové situace se zřizuje krizový štáb kraje. Na stupni okres plní koordinační roli OO starosta obce a jeho činnost podporuje obecní úřad. K plnění úkolů OO je pověřeno HZS kraje a v případě nastání krizové situace se zřizuje krizový štáb obce.

Silami OO dle Koncepce OO jsou základní a ostatní složky IZS, které jsou více popsány v kapitole I, dále instituce veřejné správy právnické a podnikající fyzické osoby a považují se za ně i občané. Jejich úkoly jsou definovány v krizových zákonech. Celý systém může být podpořen v případech vyhlášení krizových situací pracovní povinnostmi či pracovní výpomocí obyvatelstva a dále také dobrovolnictvím.

V současné době se rozvoj ochrany obyvatelstva řídí dokumentem „*Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030*“. Podle Koncepce OO se OO dá považovat za stabilní systém, ačkoliv má své nedostatky. Za stávající ohrožení se podle ní považuje snižování počtu pracovníků a také nedostatky v legislativě, které neposkytují potřebný prostor na její vývoj a pružně reagovat na současné hrozby. U sil OO se za zásadní problém považuje rychlá personální obměna IZS, jejich snižování pracovníků a podhodnocení jejich základních složek. Do budoucna je podle koncepce nutné se zaměřit na výchovu a příjem zaměstnanců a členů složek IZS a vytvořit přiměřené podmínky pro výkon práce. Mimo sil je nepostradatelné i používání věcných zdrojů, které náleží jak státu, Armádě České republiky, složkám IZS a samosprávě. Problémem u materiálu je jeho fyzické a morální stárnutí a také, že během používání dochází k jeho poškození. Současná míra ekonomického

zabezpečení výrazně znemožňuje možnost obměny, údržby, servisu a pořízování věcných zdrojů, které jsou potřeba k plnění úkolů OO. Za věcné zdroje se považuje i systém informování a varování, vybavení náležitými složkami IZS či prostředky sloužící k zajištění nouzového přežití obyvatel. Na momentálním stavu věcných zdrojů se podepisuje i skokové financování, ke kterému dojde vždy v případě nastalé MU či krizové situace, a také upřednostňování jiných potřeb na úkor této problematiky. V oblasti krizového řízení je problémem nedostačující odborně zkušený a vzdělaný personál. To se výrazně projevuje odklonem od krizového plánování na centrálním stupni. Některé zpracované typové plány jsou neaktuální a neřeší se ani „nové“ hrozby. Výzkum a věda v oblasti OO je zajištěna Institutem OO Lázně Bohdaneč, což je tedy centrální výzkumné pracoviště, které působí v pod Ministerstvem vnitra. Mimo toho, že realizuje, organizuje a koordinuje vývojové, inovační a výzkumné podpory OO, plní také úkoly v oblasti informační, specializační a vzdělávací činnosti. V této oblasti se za nedostatek považuje nedostatečná bližší provázanost mezi jednotlivými aktéry výzkumných činností, aby docházelo k zabezpečení kontinuity jejich aktivit a také se často opomíjí propagovat a popularizovat již získané výsledky.

Podle Koncepce OO do strategických cílů k zajištění rozvoje OO a zlepšení jejího stavu do roku 2020 a s výhledem až do roku 2030, patří:

- vzdělávat veřejnou správu napříč všemi stupni a zapojit do toho také soukromý sektor i obyvatelstvo, kdy výsledkem bude jeho zvýšená schopnost v oblasti sebeochrany a také aktivní zapojení v případě nastalé mimořádné události a krizové situace na všech úrovních,
- vytvoření a právního ukotvení systému ochrany kritické infrastruktury,
- zintenzivnění spolupráce mezi státní správou, akademickou obcí, výzkumnými pracovišti, aplikační sférou, aby tím došlo ke zvýšení využitelnosti dosažených výsledků a k podpoře adaptability bezpečnostního systému ČR v důsledku narůstající variability a komplexity hrozeb,
- optimalizaci systému ochrany obyvatelstva, kdy tento systém bude schopný adekvátně reagovat nejen na existující, ale i na nově určené hrozby s hlavním cílem hrozbám přecházet a být připraven k jejich odvrácení a minimalizování rizik, která z nich vyplývají.

V roce 2015 byla vypracována Bezpečnostní strategie České republiky. Jedná se o základní dokument naší bezpečnostní politiky, na který dále navazují jiné strategie a koncepce. Je to vládní dokument, který ve spolupráci také zpracovává Parlament České republiky a Kancelář

prezidenta republiky. Popisuje a zohledňuje proměny bezpečnostního prostředí a klíčových hrozeb nacházející se v euroatlantickém prostředí. Jejím účelem je zabezpečit koordinovaný a systémový rámec prosazování českých bezpečnostních zájmů. Aktuální bezpečnostní strategie navazuje na strategie zpracované v letech 2003 a 2011. (Bezpečnostní strategie 2015)

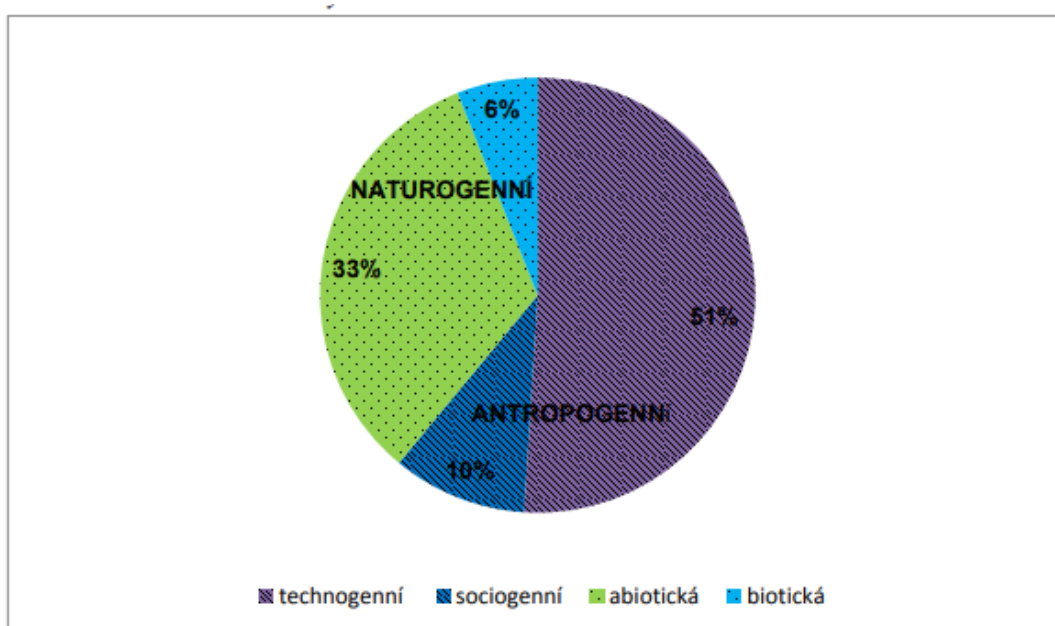
Podle Bezpečnostní strategie prostředí, ve kterém se nachází Česká republika, a které ovlivňuje bezpečnost, prochází rychlými změnami. Předvídatelnost prostředí se díky rostoucí spojitosti bezpečnostních faktorů a trendů snižuje. Z důvodu globalizace světa se pro naši zemi stávají regionální či místní konflikty v relativně vzdálených oblastech reálnými hrozbami, které mohou mít přímý vliv na bezpečnost v našem státě. Zvyšují se i požadavky na připravenost efektivně a včas reagovat na náhlé hrozby.

Dle strategie je pravděpodobnost přímého masivního vojenského útoku na naše území velice nízká, i přesto že v hraničních oblastech Evropy se stabilita a bezpečnost snižuje, proto nelze úplně vyloučit napadení území některých z členských států Evropské unie a NATO. Základním nástrojem ke snižování těchto hrozeb je naše členství v Evropské unii a NATO a přátelské vztahy se sousedními státy.

Dle Bezpečnostní strategie jsou za hlavní bezpečnostní hrozby považovány:

- dosahování vlastních mocenských cílů některých států,
- terorismus,
- regionální konflikty a nestabilita v euroatlantickém prostředí či jeho okolí,
- zbraně hromadného ničení a jejich nosiče,
- kybernetické útoky,
- negativní hlediska mezinárodní migrace,
- organizovaný zločin,
- extremismus,
- ohrožení stability kritické infrastruktury,
- přerušování dodávek energie či strategických surovin,
- pohromy antropogenního a přírodního původu a další MU. (Bezpečnostní strategie, 2015)

V roce 2015 byl zpracován pracovní skupinou HZS ČR dokument Analýza hrozeb pro Českou republiku. Její zpracování bylo stanoveno přijetím Koncepce OO do roku 2020 s výhledem do roku 2030. Odpovědnost za zpracování neslo Ministerstvo vnitra ve spolupráci s ministerstvy a dalšími ústředními správními institucemi. V Analýze hrozeb bylo identifikováno 49 druhů nebezpečí s vysokým rizikem, u kterých byla provedena detailnější analýza. Na obrázku níže, který je převzat přímo z dokumentu, je zobrazen podíl dílčích kategorií nebezpečí na kompletním počtu nebezpečí. V současné době je avizováno 61 % antropogenních hrozeb a 39 % naturogenních hrozeb.

Obrázek 6: Podíl dílčích kategorií nebezpečí na kompletním počtu nebezpečí

Zdroj: Analýza rizik

Následně byla tato nebezpečí v Analýze rizik hodnocena z hlediska významnosti. Z celkové sumy nebezpečí byly stanoveno 4 % jako rizika přijatelná, u kterých se nepředpokládá stanovení mimořádných opatření, 53 % jako rizika přijatelná podmíněně, u kterých je již vyžadováno přijetí k jejich eliminaci a využívá se zejména havarijního plánování a příprava složek IZS na tyto události, a v neposlední řadě bylo stanoveno 43 % jako rizika nepřijatelná, kterým je zapotřebí dát nejvyšší prioritu na všech úrovních veřejné správy a zahrnují zejména krizové plánování.

Celkem tedy bylo v Analýze rizik identifikováno 22 druhů nebezpečí, u nichž lze z odůvodněných důvodů předpokládat, že dojde k vyhlášení krizového stavu. Na obrázku č. 6 jsou uvedeny typy nebezpečí, které nás ohrožují nepřijatelným rizikem. Pro tyto nebezpečí je zapotřebí zpracovat typové plány a přijímat opatření, která povedou k eliminaci rizik. K jejich zpracování byly pověřeny příslušná ministerstva a další ústřední správní instituce.

KATEGORIE NEBEZPEČÍ		TYPY NEBEZPEČÍ S NEPŘIJATELNÝM RIZIKEM
naturogenní	abiotické	Dlouhodobé sucho
		Extrémně vysoké teploty
		Přívalová povodeň
		Vydatné srážky
		Extrémní vítr
		Povodeň
	biotické	Epidemie - hromadné nákazy osob
		Epifytie - hromadné nákazy polních kultur
		Epizootie – hromadné nákazy zvířat
antropogenní	technologenní	Narušení dodávek potravin velkého rozsahu
		Narušení funkčnosti významných systémů elektronických komunikací
		Narušení bezpečnosti informací kritické informační infrastruktury**
		Zvláštní povodeň
		Únik nebezpečné chemické látky ze stacionárního zařízení
		Narušení dodávek pitné vody velkého rozsahu
		Narušení dodávek plynu velkého rozsahu
		Narušení dodávek ropy a ropných produktů velkého rozsahu
		Radiační havárie
		Narušení dodávek elektrické energie velkého rozsahu
	sociogenní	Migrační vlny velkého rozsahu
		Narušování zákonosti velkého rozsahu (včetně terorismu)
	ekonomické	Narušení finančního a devizového hospodářství státu velkého rozsahu**

Obrázek 7: Přehled nebezpečí s nepřijatelným rizikem

Zdroj: Analýza rizik

S OO úzce souvisí i problematika územního plánování a udržitelného rozvoje. S postupem času a rozvojem naší společnosti vznikají rizika, která mohou ohrozit zdraví občanů. Nelze proto od sebe oddělit udržitelný rozvoj a OO. Nástrojem k dosažení udržitelného rozvoje je územní plánování, které mnohdy spolupracuje s rizikovými managementy rizikových provozů, aby se zohlednila v územním plánování rizika, která mohou nastat, a zabránilo se tak vzniku škod. (Maier, 2008)

Tabulka 10: Přehled výskytu hrozeb v období 2001-současnost

Hrozba	Výskyt hrozby
Požár	✓
Bojové otravné látky	✓
Letecké napadení	✓

Hrozba	Výskyt hrozby
Zbraně hromadného ničení	✓
Konvenční zbraně	✓
Ekologické katastrofy	✓
Provozní havárie	✓
Živelné pohromy	✓
Terorismus	✓
Kybernetické útoky	✓
Ohrožení stability kritické infrastruktury	✓
Organizovaný zločin, hlavně závažná finanční a hospodářská kriminalita, korupce, drogová kriminalita a obchodování s lidmi	✓
Přerušení dodávek energie nebo strategických surovin	✓
Extremismus, nárůst sociálního napětí	✓
Dosahování vlastních mocenských cílů některých států	✓
Regionální konflikty a nestabilita v euroatlantickém prostředí či jeho okolí	✓
Mezinárodní migrace velkého rozsahu	✓
Narušení devizového a finančního hospodářství státu	✓

Zdroj: Vlastní zpracování

5 ZHODNOCENÍ VÝVOJE PŘÍSTUPU K OCHRANĚ OBYVATELSTVA

Ke zhodnocení vývoje přístupu OO byla použita metodika vymezení obecných hrozeb, které se v průběhu celé historie OO objevily a stanovení, v jakém období se objevovali a zda se jimi zabýval stát a přijímal k jejich eliminaci příslušná opatření.

Před rokem 1935 na našem území byl za hrozbu považován především požár. Jeho šíření se snažily zastavit profesionální hasičské sbory. I když během první světové války byly použity konvenční zbraně a otravné bojové látky, zpočátku nebyly vnímány jako hrozby pro civilní obyvatelstvo. Až časem si stát uvědomil, že nestačí ochraňovat jen bojující vojáky a začal se, i když jen na principu dobrovolnosti, angažovat v OO.

V období 1935-1938 začala na našem území organizovaná CPO. V tomto období tedy probíhalo rozsáhlé budování organizace CPO. Za hrozby, které vnímal stát, se považovaly požáry, dosahování vlastních mocenských cílů některých států, otravné bojové látky, letecké napadení a konvenční zbraně, s kterými mohlo nastat ohrožení kritické infrastruktury. Největší pozornost se věnovala leteckým napadením. V tomto období tak probíhala výstavba úkrytů, obyvatelstvo bylo procházelo brannou výchovou a bylo informováno o vlastní ochraně v případě útoku.

Během války v letech 1939-1945 patřila CPO pod říšský Luftschutz. Říšský Luftschutz byl z velké části podobný Československé CPO, proto mohla protektorátní CPO fungovat bez výrazných změn až do poloviny roku 1941. Poté nastaly organizační změny v CPO. Ve válečném období největší hrozby byly viděny v leteckém napadení, bojových otravných látkách, konvenčních zbraních, narušení kritické infrastruktury a také v požárech a dosahování mocenských cílů některých států.

Poválečné období od poloviny roku 1945 do března 1948 se charakterizuje do roku 1947 likvidací materiálu CPO a nedostatečnou schopností v případě napadení ochránit obyvatelstvo, avšak od roku 1947 byly zase brány na vědomí hrozby z předchozích let a došlo k zástavě likvidace materiálu a k postupné obnově CPO.

V období od března 1948 do roku 1951 bylo za největší hrozbu považováno letecké napadení. V tomto období také proběhly první snahy o legislativní zakotvení ochrany během míru. CPO se během míru zabývala požáry a ochranou před živelnými pohromami a ve válečném stavu bylo za hlavní hrozbu považováno letecké napadení.

Období v letech 1951-1957 bylo věnováno výstavbě CO po vzoru tehdejšího Sovětského státu. CO byla zaměřena především na ochranu před účinky konvenčních zbraní. Na konci

první poloviny padesátých let se objevily poznatky o zbraních hromadného ničení. V souvislosti s tím se začala CO uzpůsobovat nové hrozbě. Došlo k rozšíření protichemické obrany, novelizovala se vládní ustavení a naplánovala se případná evakuace v pěti českých městech.

V období mezi lety 1958-1978 v důsledku bipolárního světa se pokračovalo ve zvyšování OO a národního hospodářství před účinky zbraní hromadného ničení. Ke změnám v řízení CO došlo v souvislosti se změnami ve státoprávním uspořádání státu po roce 1968.

V letech 1979-1988 došlo k přemístění CO z Ministerstva vnitra pod federální Ministerstvo národní obrany. V souvislosti s převodem došlo ke změně organizačních struktur a v době míru mezi opatření CO patřila i pomoc obyvatelstvu v případě živelné pohromy či velké provozní havárie.

1989-2000 Po rozpadu bipolárního světa, se nejvyšší rizika neshledávala ve válečném konfliktu a napadení. Legislativně byl přijat název civilní ochrana a poprvé byla vymezena CO v době míru. Otázka bezpečnosti se v České republice začala brát z komplexnějšího pohledu a hlavní hrozby se začali spatřovat nejen v živelných pohromách, ekologických katastrofách, ale i v terorismu, kybernetickému útoku, v přerušení strategických dodávek či v extremismu.

V roce 2001 vešly v platnost krizové zákony, ve kterých byl stanoven nový název k opatření, a to ochrana obyvatelstva. Došlo k celkové transformaci organizační struktury OO. Ke stávajícím hrozbám byly nově identifikovány hrozby v organizovaném zločinu a v narušení devizového a finančního hospodářství státu. Identifikovaná naturogenní nebezpečí v Analýze rizik z roku 2015 jako dlouhodobé sucho či epidemie a další, které v předchozích letech nebyly považovány za hrozbu, byly v tabulce zahrnuty do ekologických katastrof a živelných pohrom.

Ochrana obyvatelstva prošla za celou dobu své existence značným vývojem. Je zjevné, že v naší zemi byla v oblasti OO vytvořena velká snaha a úsilí, aby došlo k co nejmenším ztrátám na životech, k újmě na zdraví a poškození majetku. S plynutím času docházelo k značnému technickému pokroku a vývoji nových zbraní a tím ke vzniku nových hrozeb, OO se na ně z logického hlediska snažila vždy adaptovat a zajistit zabezpečení nejen obyvatel. Jednalo se o velice rozsáhlý a těžký úkol vymezit OO a stanovit potřebná opatření. Proces adaptace tak s sebou většinou doprovázel i značné problémy. Ať už se jednalo o nedostatek financí, nedostatečně kvalifikovaný personál, zastaralé vybavení či ve snaze legislativně pojmut celou problematiku. Do konce 80. let 20. století byla ochrana obyvatelstva vnímána jen v úzkém kontextu. Převážně se věnovala konvenčním zbraním, leteckým útokům a

zbraním hromadného ničení. Jak se časem ukázalo byla by chyba se na ni dívat jen z tohoto úhlu. Ochranu obyvatelstva je potřeba vnímat komplexně jako plnění řady humanitárních úkolů, které je potřeba zabezpečit. Takto je na ni pohlíženo v současné době. Dnes se hlavní hrozby neshledávají ve válečném konfliktu či napadení, nýbrž v živelných pohromách, ekologických katastrofách, kybernetickému útoku, terorismu, extremismu, přerušení strategických dodávek, organizovaném zločinu a narušení devizového a finančního hospodářství státu. V průběhu let došlo k bližší specifikaci živelných pohrom. Nejdříve je zákon více necharakterizoval a až postupem času se začaly více rozlišovat. Pro potřeby této bakalářské práce došlo k zařazení následujících hrozeb, které jsou uvedeny v Analýze rizik 2015, pod živelné pohromy. Jedná se o dlouhodobé sucho, extrémně vysoké teploty, přívalovou povodeň, vydatné srážky, extrémní vítr, povodeň, epidemii, epifytii a epizootii. I když je v současné době velice malé riziko válečného napadení či použití bojových otravných látek, OO s nimi do jisté míry počítá a dá se říci, že je připravena chránit obyvatelstvo před jejími účinky. V průběhu let se také některé hrozby vracejí a opakují. Jedná se o dosahování mocenských cílů některých států, kdy v minulém století území České republiky ohrožovali nejdříve Němci a poté Rusové. Za celou dobu si prošla i řadou organizačních změn, kdy téměř v každém období došlo k pozměnění organizační struktury. To souvisí s následnými zmatky a nedostatečně kvalifikovaným personálu, jelikož vznikali i nové pracovní pozice. V současné situaci prochází OO prozkoumáním její připravenosti. Celý svět včetně našeho státu zasáhla pandemie koronaviru. Vládou byla přijata k jeho zástavě šíření četná opatření. V době psaní této práce lze stanovit, že první vlna je u konce, protože dochází k rozvolňování již dříve přijatých opatření. Byly tak odhaleny její slabé stránky např. v nedostatečném zabezpečení ochranných pomůcek, ale i silné stránky, kdy např. obyvatelstvo bylo schopno aktivně hledat možná řešení problémů. Celá situace otvírá otázku bezpečnosti a možnosti zlepšit propracovanost krizových plánů a připravenosti na případné krizové situace. Rozhodně není správné, v zájmu ochrany, hrozby podceňovat, jak se ukázalo v současné situaci. Spousta lidí si tento fakt neuvědomuje, ale OO byla vždy a je trvalou, i když ne příliš nápadnou, součástí životů obyvatel.

Tabulka č 11:Přehled výskytu hrozeb za historii ochrany obyvatelstva

Hrozba	Výskyt hrozby									
	do roku 1935	1935-1938	1939-1945	1945-1948	1948-1951	1951-1957	1958-1975	1976-1988	1989-2000	2001-dosud
Požár	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Bojové otravné látky	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Letecké napadení	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Zbraně hromadného ničení	x	x	x	x	x	✓	✓	✓	✓	✓
Konvenční zbraně	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Ekologické katastrofy	x	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓
Provozní havárie	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓	✓
Živelné pohromy	x	x	x	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Terorismus	x	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓
Kybernetické útoky	x	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓
Ohrožení stability kritické infrastruktury	x	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Organizovaný zločin, hlavně závažná finanční a hospodářská kriminalita, korupce, drogová kriminalita a obchodování s lidmi	x	x	x	x	x	x	x	x	x	✓
Přerušení dodávek energie nebo strategických surovin	x	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓
Extremismus, nárůst sociálního napětí	x	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓
Dosahování vlastních mocenských cílů některých států	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Regionální konflikty a nestabilita v euroatlantickém prostředí či jeho okolí	x	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓
Mezinárodní migrace velkého rozsahu	x	x	x	x	x	x	x	x	✓	✓
Narušení devizového a finančního hospodářství státu	x	x	x	x	x	x	x	x	x	✓

Zdroj:Vlastní zpracování

ZÁVĚR

Historie ochrany obyvatelstva je velice rozsáhlé a zajímavé téma, které je velice obtížné detailně popsat na stránkách této bakalářské práce. Jedná se tedy především o shrnutí významných událostí, týkající se této problematiky, uskutečněných v minulosti naší země. Bylo také čerpáno z omezeného množství literatury. Je velice na škodu, že takto zajímavé téma není zpracováno ve větším počtu.

Cílem této bakalářské práce bylo zhodnotit vývoj přístupu ochrany obyvatelstva na území České republiky. Za metodiku zhodnocení bylo určeno vymezení obecných hrozeb, které se během historie celé ochrany obyvatelstva objevily a stanovení, zda se jimi v různých obdobích české historie zabýval stát.

Obsahem této práce bylo vymezení a přiblížení pojmů z oblasti ochrany obyvatelstva. Byly popsány a vymezeny, jak jsou chápány z pohledu dnešní doby. Následně byly popsány úkoly ochrany obyvatelstva, mezi které patří varování a vyrozumění, evakuace a ukrytí. Bylo vymezeno i bezpečnostní plánování, které je nezbytnou součástí ochrany obyvatelstva. V další části této práce byla na základě dostupné literatury a zákonů popsána historie ochrany obyvatelstva, která byla rozdělena do jednotlivých období. Na konci každého období byla zpracována tabulka, ve které bylo stanoveno, jaké hrozby se v daném období vyskytovaly. Nakonec na základě tabulek a popsané historie došlo ke zhodnocení vývoje přístupu k ochraně obyvatelstva.

Ochrana obyvatelstva si za celou dobu své existence prošla značným vývojem. Od začátku 20. století došlo ke značnému technologickému vývoji a posunu naší společnosti. Byla vynalezena spousta nových technologií, která přinesla lidem mnohá zjednodušení. Bohužel s tím souvisí i vznik nových hrozeb, před kterými je potřeba obyvatele chránit. Ochrana obyvatelstva se na ně vždy snažila včas adaptovat. Proces adaptace s sebou nesl v mnohých případech velké nedostatky. Jednalo se o nedostatek financí, o nedostatečně kvalifikované zaměstnance, zastaralé vybavení či neschopnosti ochranu obyvatelstva legislativně pojmout. Zpočátku byla ochrana obyvatelstva vnímána ve velmi úzkém kontextu, kdy hrozby spatřovala hlavně v požáru, narušení kritické infrastruktury a v konvenčních zbraních. I když se postupem času s vývojem naší společnosti adaptovala na nové hrozby, stále se jednalo o pojetí ochrany obyvatelstva jen v úzkém kontextu. To se postupem času ukázalo jako chyba. Od konce 80. let 20. století se tato problematika začala vnímat souhrnně. Dnes se již hlavní hrozby nespátřují v napadení či ve válečném konfliktu, ale v živelných pohromách, ekologických katastrofách, kybernetickému útoku, terorismu, extremismu, přerušení

strategických dodávek, organizovaném zločinu a narušení devizového a finančního hospodářství státu. Ačkoliv je v dnešní době malá pravděpodobnost válečného napadení nebo použití bojových otravných látek, lze konstatovat, že ochrana obyvatelstva s nimi počítá a je připravena obyvatelstvo před jejich účinky chránit. V současné době se tak na ni pohlíží jako na plnění řady humanitárních úkolů, které je potřeba pro obyvatele zajistit.

POUŽITÁ LITERATURA

Knižní zdroje

ADAMEC, Vilém, David ŘEHÁK a Lenka ČERNÁ, 2012. *Základy organizace a řízení bezpečnosti v České republice*. V Ostravě: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství, SPBI Spektrum. Modrá řada, XX. ISBN 978-80-7385-123-1.

FIALA, Miloš a Josef VILÁŠEK, 2010. *Vybrané kapitoly z ochrany obyvatelstva*. Praha: Karolinum, Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 978-80-246-1856-2.

KRATOCHVÍLOVÁ, Dana, 2005. *Ochrana obyvatelstva*. Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství. SPBI Spektrum. Červená řada, 42. ISBN 80-86634-70-1.

LINHART, Petr a Bohumil ŠILHÁNEK, 2005. *Ochrana obyvatelstva v Evropě*. Praha: Ministerstvo vnitra, Hasičský záchranný sbor ČR. ISBN 80-86640-55-8.

MAIER, Karel. *Územní plánování a udržitelný rozvoj*, 2008. Praha: ABF-nakladatelství ARCH. Stavební právo, 2/2008. ISBN 978-80-86905-47-1.

ŠENOVSKÝ, Michail, Vilém ADAMEC a Michal VANĚK, 2006. *Bezpečnostní plánování*. Ostrava: Sdružení požárního a bezpečnostního inženýrství. SPBI Spektrum. Červená řada, 48. ISBN 80-86634-52-3.

ŠILHÁNEK, Bohumil a Josef DVOŘÁK, 2003. *Stručná historie ochrany obyvatelstva v našich podmínkách*. Praha: Ministerstvo vnitra, Hasičský záchranný sbor ČR. ISBN 80-86640-12-4.

THOMAS, R. J. C., 2016. *Civil Defence: From the First World War to the Cold War: Introductions to Heritage Assets. Historic England*. ISBN 1848024614.

VESELÝ, Martin, 2008. *Do krytu!: protiletectká ochrana v severozápadní části sudetské župy (1939-1945)*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, ISBN 978-80-7414-000-6.

VESELÝ, Martin, 2011. *Sudetská župa jako protiletectký kryt říše? (1939-1945)*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. ISBN 978-80-7414-383-0

Internetové zdroje

Bezpečnostní strategie České republiky [online]. Praha: Agentura vojenských informací a služeb, 1999 [cit. 2020-05-30]. Dostupné z: <http://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/002.pdf>

Dodatkový protokol I k Ženevským úmluvám 1949 [online]. [cit. 2020-05-30]. Dostupné z: https://www.cervenyriz.eu/cz/mhp_knihovna/zenevske_umluvy.pdf

Kolektiv autorů, 2015. *Ochrana obyvatelstva a krizové řízení* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra – generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR, [cit. 2020-05-27]. Dostupné z: <http://krizport.firebrno.cz/dokumenty/skripta-ochrana-obyvatelstva-a-krizove-rizeni-2015>

Ochrana obyvatelstva v České republice. *Hasičský záchranný sbor ČR* [online]. Praha, 2016 [cit. 2020-05-27]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/ochrana-obyvatelstva-v-ceske-republice.aspx>

Kolektiv autorů pod vedením Ministerstva zahraničních věcí ČR. *Bezpečnostní strategie České republiky 2015* [online]. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, 2015 [cit. 2020-05-27]. ISBN 978-80-7441-005-5. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf>

MV-GŘ HZS ČR, 2013. *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030* [online]. Praha, [cit. 2020-03-07]. Dostupné z: <http://www.hzscr.cz/soubor/koncepce-ochrany-obyvatelstva-2020-2030-pdf.aspx>.

PAULUS, František, Antonín KRÖMER, Jan PETR a Jaroslav ČERNÝ, 2015. *Analýza hrozeb pro Českou republiku* [online]. Praha, [cit. 2020-05-27]. Dostupné z: <https://www.hzscr.cz/clanek/ochrana-obyvatelstva-v-ceske-republice.aspx>

Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, enviromentální bezpečnosti a plánování obrany státu [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, odbor bezpečnostní politiky a prevence kriminality, 2016 [cit. 2020-03-01]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-rizeni-a-planovani-obrany-statu.aspx>

Zákony

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, In: Sbírka zákonů. Praha, ročník 1993, částka 1

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, In: Sbírka zákonů. Praha, ročník 1998, částka 39

Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a o změně některých zákonů, In: Sbírka zákonů. Praha, 2000, ročník 2000, částka 73, číslo 239.

Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon). In: Sbírka zákonů. Praha, 2000, ročník 2000, částka 73, číslo 239

Vyhláška Ministerstva vnitra č. 380/2002 Sb., k přípravě a provádění úkolů ochrany obyvatelstva, In: Sbírka zákonů. Praha, ročník 2002, částka 133